Ἀριθ. 229 — Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Ε'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἔννατος

Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι, φρ. 10, ἐντὸς ἀλλοδαπῆς φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἀρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἑκάστου ἔους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

18 Μαΐου 1880

Σφραγὶς τοῦ

ΕΠΑΡΧ. ΕΙΡΗΝΟΔΙΚΕΙΟΥ ΣΥΡΟΥ

ἐν ἔτει 1831.

[Ἐκ τῆς Συλλογῆς Παύλου Λάμπρου].

ΕΠΙΣΤΟΛΙΜΑΙΑ ΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 26[8 Μαΐου 1880.

Διάλογος.—Ἀχαιοὶ καὶ Δαναοί.—Rougé, Chabas, Maspero, Brugsch, Halévy. Τάνα, Hâ-ka-Phtah, Tape. —Νεροῦτσος καὶ Μαριέττ.—Νίτωκρις καὶ Μυκερῖνος.—Τὸ σάνδαλον τῆς Ῥοδῶπιος.—Τὸ πνεῦμα τῆς μεσημβρινῆς πυραμίδος.—Ἐπίλογος.

— Καὶ τί ἀπέγειναν οἱ Ἀχαιοὶ καὶ οἱ Δαναοί, πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν ὁποίων ἤλθετε εἰς Αἴγυπτον; μὲ ἠρώτησε προχθὲς τὸ ἑσπέρας μία τῶν χαριεστέρων Ἑλληνίδων τῆς Ἀλεξανδρείας.

— Ὦ κυρία μου, μὲ ἐνθυμίζετε πληγὴν δεινοτάτην τοῦ ἐπιστημονικοῦ μου βίου.

— Εἶναι ἄρά γε τὸ πρᾶγμα τόσον τραγικόν; Τί μᾶς μέλει ἐπὶ τέλους ἂν πρὸ ἐτῶν τεσσάρων χιλιάδων ἐπολέμησαν ἢ δὲν ἐπολέμησαν Ἕλληνες πρὸς Αἰγυπτίους;

— Πῶς τί μᾶς μέλει, ἀφοῦ, ἐὰν τὰ γεγονότα ταῦτα ἀποδειχθῶσι, θέλουσι προστεθῆ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους μας πεντακόσια, ἑξακόσια ἢ καὶ ἑπτακόσια ἔτη;

— Νομίζετε λοιπὸν ὅτι τὸ ἔθνος μας δὲν ὑπῆρξεν ἀρκετὰ μακρόβιον, καὶ ὅτι εἶναι ἀπαραίτητον νὰ προστεθῶσιν ἔτι εἰς τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἑκατονταετηρίδες τινές;

— Ἀλλὰ παρατηρήσατε, κυρία μου, ὅτι δὲν πρόκειται ν' αὐξήσωμεν τὸ γῆρας του· ὁ λόγος εἶναι νὰ παρατείνωμεν τὴν νεότητα αὐτοῦ· τοῦτο δὲ εἶναι πάντοτε εὐχάριστον καὶ εἰς τὰ ἔθνη καὶ εἰς τὸν κατ' ἰδίαν ἄνθρωπον.

— Ἔστω. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ παράτασις αὐτὴ τῆς νεότητός μας προσκρούει εἴς τινας δυσκολίας.

— Κατὰ δυστυχίαν εἰς πολλάς.

— Εἶναι ἄρά γε δυνατὸν νὰ τὰς ἀκούσωμεν;

— Ἀλλά, κυρία μου, ἐπιτρέψατέ με νὰ σᾶς εἴπω ὅτι δὲν ἠξεύρω τί ἐπάθατε ἀπόψε· ἦλθον διὰ νὰ εὕρω παρὰ τῇ ἐγνωσμένῃ ὑμῶν ἀγαθότητι ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὰς ὀδύνας μου, ὑμεῖς δὲ ἐπιμένετε νὰ μὲ τὰς ἀνακαλεῖτε.

— Μὲ παρεξηγεῖτε τῇ ἀληθείᾳ, κύριέ μου. Ἐκ τῶν ὀλίγων λέξεων τὰς ὁποίας ἀντηλλάξαμεν τὴν ἑσπέραν ταύτην ἕως τώρα, ἤλπισα ὅτι θέλετε ἐννοήσει τὴν προαίρεσίν μου νὰ σᾶς παρηγορήσω ἀπ' ἐναντίας, ἐὰν τυχὸν τὰ ἀσχολοῦντα ὑμᾶς ζητήματα δὲν λάβωσι τὴν ποθουμένην λύσιν. Δὲν σᾶς παρεκάλεσα δὲ νὰ μὲ εἰπῆτε τίνα εἶναι τὰ προσκόμματα εἰμὴ διὰ ν' ἀνακαλύψω ἴσως ἐν αὐτοῖς πιθανότητά τινα ἐπιτυχίας. Διότι καθὼς ἠξεύρετε οἱ θεαταὶ εἶναι συνήθως ψυχρότεροι τῶν ἀγωνιστῶν, καὶ κατ' ἀκολουθίαν, ὡς μὲ ἐδίδαξε νὰ λέγω ὁ γλωσσοκάνων ἡμῶν Κόυτος, ἐπιτηδειότεροι νὰ κρίνωσι τὰς περιπετείας τοῦ ἀγῶνος.

Ταῦτα διαλαβοῦσα καὶ κοσμήσασα τὴν ἀπάντησιν διὰ λεπτοῦ μειδιάματος, τὸ ὁποῖον τὴν στιγμὴν ἐκείνην δὲν εἰμπόρεσα νὰ καταλάβω ἐὰν ὑπεδήλου εἰρωνείαν ἢ συμπάθειαν, μὲ προέτεινε τὴν δεξιάν· ἐγὼ δὲ ἀσπασθεὶς τὴν δεξιὰν ταύτην εὐλαβῶς ἐπείσθην ὅτι δέον νὰ ὑποκύψω.

— Πολλοὶ ἔγκριτοι αἰγυπτιολόγοι, ἐν οἷς ὁ Rougé, ὁ Chabas, ὁ Maspero, ἀνέγνωσαν εἴς τινας ἐπιγραφὰς τὰ ὀνόματα τῶν Δαναῶν καὶ τῶν Ἀχαιῶν. Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ἐξυμνοῦσιν ἔργα βασιλέων τῆς ΙΗ' τῆς ΙΘ' καὶ τῆς Κ' δυναστείας, αἵτινες ἤκμασαν μεταξὺ τοῦ 1700 καὶ τοῦ 1100 περίπου ἔτους πρὸ Χριστοῦ. Λέγουσι δὲ αἱ σύγχρονοι τῶν βασιλέων ἐκείνων αὗται ἐπιγραφαὶ ὅτι τὰ ἑλληνικὰ ταῦτα ἔθνη ἐπεχείρησαν ἐπανειλημμένας, ἂν καὶ ἀτυχεῖς κατὰ τῆς Αἰγύπτου στρατείας, εἰς χρόνους πολὺ προγενεστέρους τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν, τὰ ὁποῖα ἐλογίζοντο ἄχρι τοῦδε περιέχοντα τὰς πρώτας ἡμῶν περὶ Ἀχαιῶν καὶ Δαναῶν εἰδήσεις.

— Καθὼς βλέπω, τὸ πρᾶγμα εἶναι σαφές· καὶ ἰδοὺ προστεθέντα διὰ μιᾶς εἰς τὴν νεότητα ἡμῶν τόσα περίπου ἔτη, ὅσα ἀποτελοῦσιν ὁλόκληρον σχεδὸν τὸν βίον τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους.

— Ἔχετε, κυρία μου, ὀλίγην ὑπομονήν, διότι παρασάγγας ἔτι ἀπέχομεν τοῦ κατορθώμα-

τος τούτου. Ὁ Brugsch, ἀνὴρ οὐδὲν ἧττον τῶν προμνημονευθέντων ἔγκριτος, ἀξιοῖ ὅτι τὰ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ἀναφερόμενα ἔθνη δὲν εἶναι οἱ ἡμέτεροι προπάτορες, ἀλλὰ κάτοικοι τῶν περὶ Καύκασον καὶ Ταῦρον χωρῶν, ἐκεῖθεν ἐπιδραμόντες κατὰ τῆς Αἰγύπτου· ὁ δὲ Halévy ἐπεχείρησε νὰ ἀποδείξῃ ὅτι εἶναι ἔθνη Λιβυκά.

— Αἱ διαφωνίαι αὗται εἶναι βεβαίως δυσάρεστοι, δὲν ματαιοῦσιν ὅμως τὰς ἐλπίδας μας. Οἱ σύμμαχοι ἡμῶν ὁμονοοῦσιν, οἱ δὲ ἀντίπαλοι εἶναι διῃρημένοι, ὥστε ἡ νίκη προαναγγέλλεται ἀσφαλής.

— Ζητῶ, κυρία μου, τὴν ἄδειαν νὰ σᾶς παρατηρήσω ὅτι, ἐὰν μὲ διακόπητε οὕτω συνεχῶς, δὲν θέλομεν τελειώσει ποτέ.

— Εἶσθε λοιπὸν τοσοῦτον ἀνυπόμονος ν' ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ ἐμέ;

— Ἄπαγε, κυρία μου, ἤθελον μόνον προτιμήσει νὰ διαλεχθῶ πρὸς ὑμᾶς περὶ θεμάτων ὀλιγώτερον ἀμφισβητουμένων.

— Ὦ! τὰ σαφῆ καὶ ἀναμφισβήτητα θέματα! Δὲν φαντάζεσθε πόσον εἶναι πληκτικά. Ὑποθέτω ὑμᾶς καθήμενον πλησίον κυρίας, ἥτις δὲν εἰμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ ἄσχημος καὶ δὲν στερεῖται πνεύματός τινος. Τὸ σαφὲς καὶ ἀναμφισβήτητον θέμα τῆς ὁμιλίας σας ἤθελεν εἶναι νὰ ἀποδείξετε διὰ ποικίλων τοῦ λόγου τεχνασμάτων τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν σᾶς προξενεῖ. Ἀλλὰ τὸ κλασσικὸν τοῦτο δραμάτιον ἐπαναλαμβάνεται ἀφ' ἧς ὑπάρχει ὁ κόσμος ἡμῶν. Ἔχει ἑνότητα τόπου καὶ χρόνου. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σχηματίζεται εἰς κωμῳδίαν, σπανίως λαμβάνει τὰς διαστάσεις τραγῳδίας, πάντοτε δὲ αἱ περιπέτειαι αὐτοῦ εἶναι ἐκ προοιμίου γνωσταί, διότι ἀπολήγει εἰς ἓν ἢ τὸ πολὺ δύο θύματα. Ἐνῷ οἱ Δαναοὶ τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος πρὸ Χριστοῦ καὶ οἱ Ἀχαιοὶ τῆς ΙΕ' καὶ αἱ κατὰ τῆς Αἰγύπτου ἐπιδρομαὶ αὐτῶν εἶναι πράγματα πρωτάκουστα καὶ πρωτοφανῆ, εἶναι γεγονότα διασκελίζοντα τοὺς αἰῶνας καὶ τὰς χώρας, ὅπως ὁ Ζεὺς καὶ ἡ Ἥρα. Πιστεύσατέ με ὅτι ἐκινήσατε τὴν περιέργειάν μου, καὶ ὅτι ἤθελον εἰλικρινῶς λυπηθῆ, ἐὰν δὲν ἐξηκολουθεῖτε τὰς ἐξαγγέλσεις σας.

Ὅθεν ἠναγκάσθην πάλιν νὰ κλίνω τὸν αὐχένα· καὶ, τεταπεινωμένος ὁπωσοῦν διὰ τὸ εὔγλωττον μάθημα τὸ ὁποῖον ἔλαβον,

— Ἐλθὼν εἰς Αἴγυπτον, εἶπον, ἠρώτησα τὴν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου γνώμην, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μὲν τοῦ ἡμετέρου Νερούτσου, ἐν Καΐρῳ δὲ τοῦ Μαριέττ. Ὁ Νερούτσος εἶναι, καθὼς ἠξεύρετε, ἐκ τῶν ἐπιστημόνων ἐκείνων τοὺς ὁποίους εὐχαρίστως γνωρίζει τις ἐκ τοῦ σύνεγγυς, ὅπερ δὲν συμβαίνει πάντοτε.

— Μήπως λέγετε τοῦτο διὰ νὰ προκαλέσετε φιλοφροσύνην τινὰ ἐκ μέρους μου;

— Ἀφοῦ ἐκ προοιμίου μὲ ἐδώκατε νὰ ἐννοήσω σαφῶς ὅτι οὐδεμίαν δέχεσθε ἐκδήλωσιν τῶν αἰσθημάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι φυσικώτατον νὰ ἐμπνέετε εἰς πάντα τὸν εὐτυχήσαντα νὰ σᾶς γνωρίσῃ, ἤθελον εἶμαι γελοιωδέστατος νὰ περιμένω ἐγὼ ὑμετέρας φιλοφροσύνας. Δὲν ἀγνοῶ ὅτι οἱ ἰατροὶ καὶ ἱερεῖς συγχωροῦσιν εἰς ἑαυτοὺς πολλά, τὰ ὁποῖα ἀπαγορεύουσιν εἰς ἄλλους, ἀλλά....

— Ἀλλά;

— Μὲ φαίνεται ἐν τούτοις, κυρία μου, ὅτι λησμονοῦμεν τοὺς Δαναοὺς καὶ τοὺς Ἀχαιούς.

— Δὲν εἶσθε εἰλικρινής. Ὁ σκοπός σας ἦτο νὰ εἰπῆτε ὅτι ἐγὼ οὔτε θεραπεύω, οὔτε εὐλογῶ, ἀλλά, κύριος οἶδε... ἴσως βασανίζω. Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι ὅτι ἁπλῶς φιλομαθῶ, καὶ μετὰ τὴν δευτέραν ἢ τρίτην ταύτην ἐξήγησιν, δὲν ἐνθυμοῦμαι πλέον, ἃς ἀκούσωμεν τί δοξάζει ὁ φίλος σας αἰγυπτιολόγος.

— Ὁ Νερούτσος, ὅστις ἀνέγνω ἐκ τῶν πρώτων ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ἐκείναις τὰ τῶν Δαναῶν καὶ Ἀχαιῶν ὀνόματα, ἐπιμένει ὅτι περὶ τούτων ἐν αὐταῖς πρόκειται, προσθεὶς ὅμως ὅτι, ὑπὸ πολλῶν περισπώμενος ἀσχολιῶν, δὲν παρηκολούθησε τὰς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη γενομένας νεωτέρας ἐξηγήσεις καὶ συζητήσεις. Ὁ δὲ Μαριέττ ἐπέχει, καὶ φαίνεται μᾶλλον ἀποκλίνων εἰς τὴν γνώμην τοῦ Brugsch.

— Πόθεν ὅμως προκύπτουσιν αἱ διαφωνίαι αὗται; Αἱ ἐπιγραφαὶ τελευταῖον δὲν ἀναφέρουσι Δαναοὺς καὶ Ἀχαιούς;

— Ἀκριβῶς εἰπεῖν, ὄχι, κατὰ δυστυχίαν. Καὶ διὰ νὰ περιορισθῶ εἰς τὸ πρῶτον τῶν ὀνομάτων τούτων, τὰ κείμενα λέγουσι *Τάρα*, *Τάραυυ*, *Ταραοῦρα*. Εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ αἰγυπτιολόγοι μετασχηματίζοντες εἰς *Δαναοὺς* τὰς διαφόρους ταύτας γραφὰς οὐδὲν πράττουσι τολμηρότερον τοῦ ὅτι ἔπραξαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, οἱ μεταβαλόντες τὸ Hâ Ka Phtah εἰς *Αἴγυπτον* ἢ τὸ Tape εἰς *Θήβας*. Καὶ οὐδὲν ἧττον ἀληθὲς εἶναι ὅτι αὐτὸς ὁ Brugsch, διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τὰ ὀνόματα ἐκεῖνα σημαίνουσι Καυκασικήν τινα φυλὴν προπολογεῖ ὡσαύτως αὐτὰ οὐκ ὀλίγον. Ὁπωσδήποτε ἀμφότερα τὰ στρατόπεδα προτείνουσιν ἐπιχειρήματα ἐξ ἴσου κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον αὐτογνώμονα.

— Ἀλλὰ τὰ κείμενα δὲν περιέχουν ἄλλας τινὰς νύξεις ἐπιτηδείας νὰ ὑποδείξωσι τίς τῶν δύο γνωμῶν εἶναι ἡ πιθανωτέρα;

— Τὰ κείμενα λέγουσιν ὅτι τὰ ἡττηθέντα ἔθνη ἦσαν κάτοικοι τῶν νήσων, ὅτι ᾤκουν ἐντὸς τῆς θαλάσσης, καὶ ὅτι ὁ βασιλεύς, κατατροπώσας αὐτά, ἐγένετο κύριος ἁπάσης τῆς περιφερείας τῆς μεγάλης θαλασσίας δεξαμενῆς· ἅτινα πάντα δυσκόλως συμβιβάζονται πρὸς τὰς ἑρμηνείας τοῦ Brugsch καὶ τοῦ Halévy, προσαρμόζονται δὲ μᾶλλον εἰς τοὺς Δαναοὺς καὶ τοὺς Ἀχαιούς.

— Αἱ τελευταῖαι αὗται εἰδήσεις ἀναπτεροῦσιν ὁπωσοῦν τὰς ἐλπίδας μου, αἵτινες, δὲν σᾶς τὸ κρύπτω, εἶχον ἀρχίσει ν' ἀποβάλλωσιν ἐν τῷ μεταξὺ τὸ προηγούμενον θάρρος. Σᾶς ὁμολογῶ ὅμως ἐν ταὐτῷ ὅτι ἡ ἀδιάλειπτος αὕτη παλίρροια τῶν διαφόρων φάσεων τοῦ ζητήματός σας, ἐπεσκότισεν ἐπὶ τέλους ὀλίγον τὴν διάνοιάν μου. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὲ διηγηθῆτε τίποτε ἁπλούστερον περὶ τῆς αἰγυπτιακῆς ἱστορίας;

— Ἐπιθυμεῖτε ν' ἀκούσητέ τι σαφὲς καὶ ἀναμφισβήτητον;

— Σαφὲς καὶ ἀναμφισβήτητον ὅσον θέλετε, ἀρκεῖ ν' ἀναφέρεται εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν ἱστορίαν. Δὲν μὲ λέγετε λόγου χάριν τί γνωρίζομεν ἀσφαλῶς περὶ τῆς βασιλίσσης Νιτώκριος;

— Προθύμως, κυρία μου. Ἡ Νίτωκρις ἦτο ἀδελφὴ τοῦ βασιλέως Μενθεσούφιος, τὸν ὁποῖον αἱ ἐπιγραφαὶ ὀνομάζουσιν Merenra Mentemsaf B'. Ἦτο δὲ ὁ Μενθέσουφις βασιλεὺς τῆς ἕκτης δυναστείας, ἧς ἡ ἀρχὴ ἀποδίδεται εἰς τὸ ἔτος 3700 π. Χ. Ἡ Νίτωκρις ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων Nitagrit, καὶ κατὰ τὸ ἔθος τὸ ὁποῖον ἐπεκράτει παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις βασιλεῦσι καὶ τὸ ὁποῖον βραδύτερον ἐμιμήθησαν οἱ ἡμέτεροι Πτολεμαῖοι, ἐνυμφεύθη τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς.

Ἀλλ' ὁ Μενθέσουφις ἐβασίλευσεν ὀλίγον, γενόμενος θῦμα στάσεως ἐν μόλις ἔτος ἀφ' ἧς κατέλαβε τὴν ἀρχήν. Τότε διεδέξατο τὴν βασιλείαν ἡ ἀδελφὴ καὶ σύζυγος αὐτοῦ ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ, ὃν ὅμως ἐπιμελῶς ἀπέκρυψε, τοῦ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν θάνατόν του. Κατεσκεύασε δὲ ἀχανῆ ὑπόγειον αἴθουσαν καὶ προσεκάλεσεν, ἐπὶ τῇ προφάσει τῶν ἐγκαινίων αὐτῆς, εἰς συμπόσιον μέγα πάντας τοὺς Αἰγυπτίους, ὅσους ἐγίνωσκεν ὑποκινήσαντας τὴν στάσιν. Καὶ συνελθόντας ἀνυπόπτως, ἔπνιξεν αὐτοὺς παρεισαγαγοῦσα εἰς τὴν αἴθουσαν τὰ ὕδατα τοῦ Νείλου διὰ διώρυγος, ἣν εἶχε προπαρασκευάσει ἐν τῷ κρυπτῷ. Ταῦτα διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος.

Τὸ δὲ βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ Νίτωκρις ἐβασίλευσεν ἔτη ἑπτά, καὶ ὅτι ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ συνεπλήρωσε τὴν τρίτην τῶν μεγίστων πυραμίδων, τὴν ὁποίαν εἴδατε βεβαίως πολλάκις, καὶ ἥτις φέρει τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως Μυκερίνου, ὅστις ὅμως εἶχεν ἀφήσει αὐτὴν ἀσυντέλεστον. Ὁ Μυκερῖνος ἐκαλεῖτο Menkerâ καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν τετάρτην δυναστείαν τὴν ἀνατρέχουσαν μέχρι τοῦ ἔτους 4200 περίπου π. Χ. Ἡ Νίτωκρις ὑπερεδιπλασίασε τὰς διαστάσεις τοῦ μνημείου τούτου καὶ ἐκόσμησεν αὐτὸ διὰ τοῦ πολυτίμου ἐκείνου Συηνητικοῦ περιβλήματος, τὸ ὁποῖον βραδύτερον τοσοῦτον δικαίως ἀπεθαύμαζον οἱ Ἕλληνες, οἱ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Ἄραβες περιηγηταί. Ἐντὸς τῆς πυραμίδος ταύτης, ὑπεράνω τοῦ δωματίου ἐν ᾧ πρὸ ὀλίγου ἤδη ἑκατονταετηρίδων ἀνεπαύετο ὁ εὐλαβὴς Μυκερῖνος, ἐκεῖ ἐκηδεύθη καὶ αὐτὴ ἐντὸς πολυτελοῦς ἐκ γλαυκοῦ βασανίτου λίθου σαρκοφάγου, τοῦ ὁποίου ἀνευρέθησαν τὰ λείψανα. Ἐντεῦθεν βραδύτερον ἡ ὅλη κατασκευὴ τῆς πυραμίδος ἐκείνης ἀπεδόθη εἰς τὴν Νίτωκριν. Οἱ Ἕλληνες περιηγηταὶ μετεποίησαν τὴν βασιλίδα εἰς ἑταίραν καὶ μετωνόμασαν αὐτήν, διὰ τὸ θρυλλούμενον κάλλος, Ῥοδῶπιν. Ἔλεγον δὲ ὅτι ἐνῷ ἐλούετό ποτε εἰς τὸν ποταμόν, ἀετὸς ἐπισκήψας ἥρπασεν ἓν τῶν σανδάλων αὐτῆς, ἀπήγαγεν εἰς Μέμφιν καὶ ἄφησε νὰ καταπέσῃ εἰς τὰ γόνατα τοῦ βασιλέως καθ' ἣν στιγμὴν οὗτος ἐδικαιοδότει ἐν ὑπαίθρῳ. Ὁ βασιλεὺς ἀπορήσας διὰ τὸ παράδοξον τοῦ πράγματος καὶ τὸ κάλλος τοῦ σανδάλου, διέταξε νὰ ἀναζητηθῇ καθ' ὅλον τὸ κράτος ἡ γυνὴ εἰς ἣν ἀνῆκε· καὶ οὕτως ἡ Ῥοδῶπις ἐγένετο βασιλὶς τῆς Αἰγύπτου. Ταῦτα γνωρίζομεν περὶ τῆς Νιτώκριος.

— Ταῦτα καὶ οὐδὲν ἄλλο;

— Δὲν ἐνθυμοῦμαι τοὐλάχιστον ἐπὶ τοῦ παρόντος ἄλλο τι.

— Ἐπιτρέψατέ με λοιπὸν νὰ συμπληρώσω ἐγὼ τὸ ἱστόρημά σας. Ὁ Ἄραψ Murtadis, υἱὸς τοῦ Gafif, διηγεῖται περὶ αὐτῆς παράδοσίν τινα ἔτι μᾶλλον θαυμασιωτέραν τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως. «Λέγεται ὅτι τὸ πνεῦμα τῆς μεσημβρινῆς πυραμίδος παρίσταται πάντοτε ἐν μορφῇ γυναικὸς γυμνῆς ἀλλ' ὡραιοτάτης. Ἡ γυνὴ αὐτὴ ὁσάκις θέλῃ νὰ ἐμπνεύσῃ εἴς τινα ἔρωτα καὶ νὰ ταράξῃ τὴν διάνοιάν του, μειδιᾷ πρὸς αὐτόν, ὁ δὲ ἀδύνατον νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὸ δόλωμα τοῦτο, καὶ πλησιάζει. Τότε αὐτὴ τὸν ἁρπάζει καὶ τὸν καθιστᾷ ἐμμανῆ ἐξ ἔρωτος, ὥστε οὗτος ἔκτοτε παραφρονήσας πλανᾶται τῇδε κἀκεῖσε ἀνὰ τὴν χώραν. Πολλοὶ ἄνθρωποι τὴν εἶδον περιφερομένην κύκλῳ τῆς πυραμίδος περὶ μεσημβρίαν καὶ περὶ ἡλίου δυσμάς».

Δὲν ἠξεύρω πῶς, ἅμα ἔπαυσεν ἠχοῦσα ἡ φωνὴ αὐτή, ἐταράχθην ὀλίγον. Ἐγερθεὶς, ἐκύτταξα τὸ ὡρολόγιόν μου· ἡ ὥρα ἦτο μία μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Μηδεμίαν δὲ τολμήσας νὰ προφέρω λέξιν, ἀπεχαιρέτησα ἐν σιωπῇ τὴν κυρίαν, ὅτε αὕτη καγχάσασα·

— Ὁμολογήσατε, εἶπεν, ὅτι ἐφοβήθητε ὀλίγον.

— Ἴσως, ἀπεκρίθην, ἂν καὶ δὲν πιστεύω τὸ πνεῦμα νὰ ἐθεώρει ἀντάξιον τοῦ νὰ καταλέξῃ μεταξὺ τῶν θυμάτων του ἄνδρα προσβύτην.

— Τίς ἠξεύρει; Τὰ πνεύματα αὐτὰ ἔχουν ἐνίοτε παραδόξους ἰδιοτροπίας. Ἀλλὰ ἀπέλθετε ἐν εἰρήνῃ, καὶ πάλιν ἐπανέλθετε, ὁσάκις, κατὰ τὴν τετριμμένην φράσιν, δὲν ἔχετε τίποτε καλήτερον νὰ κάμετε. Ἐὰν δὲ δὲν βαρυνθῆτε, γράψατε τὸν διάλογόν μας καὶ στείλατέ τον εἰς τὰς ἐν Ἀθήναις φίλας ὑμῶν, διὰ νὰ τὸν παραστήσωσι καμμίαν ἑσπέραν ἐν τῷ μεταξὺ τῶν γαλλικῶν δραματίων, τὰ ὁποῖα τοσοῦτον ἐπιτυχῶς, ὡς ἀκούω, ὑποκρίνονται.

Κ. Παπαρρηγόπουλος.

Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

καὶ τὸ κάστρον τῆς Ὠρίας.

Τὰ δημοτικὰ τῶν Ἑλλήνων ἄσματα, ἐνῷ ὑπὸ τῶν εἰδημόνων ἐκρίθησαν ὡς ἡ ὡραιοτέρα διάχυσις τῆς καρδίας ἑνὸς κατ' ἐξοχὴν ποιητικοῦ λαοῦ, ἐν Ἑλλάδι τοσοῦτον περιφρονοῦνται ὥστε ὀλίγιστοι τῶν πολλῶν ἡμῶν ποιητῶν δύνανται νὰ καυχηθῶσιν ὅτι ἔλαβον τὴν περιέργειαν νὰ ἴδωσι πῶς ἐτραγούδουν οἱ ἄξεστοι μὲν, ἀλλ' ἀληθινοὶ ἐκεῖνοι ποιηταὶ, οἵτινες ὁμολογοῦνται καὶ ἀναντίρρητοι πατέρες ἡμῶν, ἐνῷ οἱ πλεῖστοι ἀποστηθίζουσι πολλοὺς ξένους ποιητὰς, ὑπὸ τῶν ὁποίων δυστυχῶς καὶ ἐπηρεάζονται χωρὶς νὰ τὸ ἐννοῶσι[1].

Ἐν τῇ ἄλλῃ Εὐρώπῃ ὑπουργεῖα καὶ ἀκαδημίαι ἔχουσιν ὁρίσει χρηματικὰς ἀροιβὰς ὑπὲρ τῶν περισυναγόντων τὰ μνημεῖα τῆς φιλολογίας τοῦ λαοῦ, καταλληλότεροι δὲ πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο ἀπεδείχθησαν οἱ δημοδιδάσκαλοι, οὐχὶ διότι οἱ Εὐρωπαῖοι δημοδιδάσκαλοι εἶναι διανοητικοὶ φωστῆρες, ἀλλὰ διότι ρηταὶ διαταγαὶ τοῖς ἐπιτάττουσιν ὅτι πρωτίστη ἀρετὴ τῆς καθαρῶς μηχανικῆς αὐτῶν ἐργασίας εἶναι οὐχὶ ἡ σχολαστικὴ τῶν κειμένων ἑρμηνεία καὶ παραμόρφωσις, ἀλλ' ἡ πιστὴ οὕτως εἰπεῖν φωτογράφησις αὐτῆς τῆς δημοτικῆς λαλιᾶς.

Πρῶτος ὁ Καποδίστριας, κατανοήσας τὴν ἐκ τοιούτων συλλογῶν φιλολογικὴν καὶ ἐθνικὴν ὠφέλειαν, συμπεριέλαβεν εἰς τὰς περὶ πνευματικῆς ἀναβιώσεως τῆς Ἑλλάδος πρώτας αὐτοῦ ὁδηγίας καὶ τὴν κατὰ τόπους διάσωσιν τῶν δημοτικῶν ἀσμάτων· ὁ ἐπελθὼν ὅμως θάνατος αὐτοῦ ἐματαίωσε τὸ τότε τοσοῦτον εὔκολον ἔργον, διότι καὶ αἱ ποιητικαὶ παραδόσεις ἀκμαῖαι διετηροῦντο εἰς τὰ ἀρματωλικὰ τάγματα καὶ ὅλος ὁ ἑλληνισμὸς ἀνέπνεε τότε τὸν θερμουργὸν ἀέρα τῶν ἐθνικῶν τραγουδίων· τότε καὶ αὐτοὶ οἱ Σοῦτσοι ἔγραφον δημοτικὰ ποιήματα, διότι ἐλάλουν μὲ τὴν καρδίαν καὶ οὐχὶ μὲ τὰ λεξικά, καὶ πρὸ πάντων διότι τὸ νόημα τῆς Νέας Σχολῆς δὲν εἶχεν ἔτι ἐμβολιασθῇ εἰς τὸ ἀκμαῖον δένδρον τῆς ἐθνικῆς ποιήσεως ὅπως καταφθαρῇ αὐτό.

Ὁ ἐκ τῆς Καποδιστρείου γενεᾶς ἐπιζῶν ἀξιοσέβαστος Μάμουκας ἐνέβαλεν εἰς πολλοὺς ὑπουργοὺς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ματαιωθείσης ἰδέας, ἐπὶ δὲ τῆς ὑπουργίας τοῦ Χριστοπούλου ἐξεδόθησαν αἱ πρῶται πρὸς τοὺς δημοδιδασκάλους ἐγκύκλιοι πρὸς περισύναξιν τῶν ὑπολειπομένων ἐθνικῶν ποιημάτων· εἰς τὰς ἐγκυκλίους ταύτας ὀφείλονται τὰ πλεῖστα τῶν ἐν τῇ «Ἐφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν» καὶ τῇ «Πανδώρᾳ» δημοσιευθέντων ἀσμάτων καὶ γλωσσαρίων.

Πλὴν τῆς γλωσσικῆς καὶ ποιητικῆς αὐτῶν ἀξίας τὰ ἐθνικὰ τραγούδια ἔχουσι καὶ καθαρὰν ἱστορικὴν σημασίαν, ὡς ὄντα τὰ μόνα μνημεῖα τῆς κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους καταστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους· ὡς τοιαῦτα δὲ, ἐνῷ πολὺ συντελοῦσιν εἰς κατανόησιν τοῦ κατ' ἐπαρχίας τιμαριωτικοῦ βίου, μᾶς χειραγωγοῦσιν εἰς ἀνακάλυψιν τοῦ ὁπολανθάνοντος μίτου τοῦ ζενῶς συνδέσαντός ποτε τὰ ἀπὸ τοῦ Ταύρου καὶ τοῦ Πόντου μέχρις Ἴστρου καὶ Σικελίας διεσπαρμένα λείψανα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ὁ δυνάμενος ν' ἀνεύρῃ τὴν ἀρχικὴν πηγὴν ἑνὸς ἄσματος εὐκόλως παρακολουθεῖ αὐτὸ ταξειδεῦον ἀπὸ τῆς Κιλικίας λόγου χάριν εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, τὴν Βάρναν, τὴν Κέρκυραν, οὕτω δὲ ἀνακαλύπτει ὁποίας τροποποιήσεις ὑπέστη ὑπὸ τῶν διαλεκτικῶν ἰδιωμάτων καὶ τῆς ποιητικῆς καλαισθησίας τοῦ ἐνσαρκωθέντος αὐτὸ λαοῦ, ἰδίᾳ δὲ πῶς τὸ ἄσμα τοῦτο προσκροῦσαν εἰς ἔτι ζωηροτέρας τοπικὰς παραδόσεις διετήρησε μὲν τὴν ἀρχικὴν τοῦ στίχου μορφὴν, πολὺ ὅμως ἀπέβαλε τῆς ἱστορικῆς ὑποθέσεως ἐν τῇ τελικῇ συγχωνεύσει.

Ἐκ τοιαύτης μελέτης θὰ διαφωτισθῶμεν διατί ἡ μὲν Τραπεζοῦς, ἡ Κύπρος, ἡ Κρήτη, αἱ Κυκλάδες καὶ ἡ Ἑπτάνησος ἔμειναν πιστότεραι ἐν τῇ μεσαιωνικῇ παραδόσει, τὰ δὲ κλέφτικα τραγούδια δὲν κατώρθωσαν νὰ πολιτογραφηθῶσιν οὔτε ἐν αὐτῇ τῇ Λευκάδι, τῷ κλασικῷ τούτῳ καταφυγίῳ τῶν ἀρματωλῶν, καὶ θὰ ἐξηγήσωμεν τὸν μυσηριώδη λόγον, δι' ὃν πάντα τὰ ὑπὸ Ἀλβανῶν κατεχόμενα διαμερίσματα στεροῦνται δημοτικῶν ἀσμάτων. Τὸ τελευταῖον τοῦτο γεγονὸς θεωρῶ πολλῆς μελέτης ἄξιον, διότι τοῦτο καὶ μόνον δύναται νὰ πείσῃ τοὺς ἀντιπάλους τῆς δημοτικῆς ποιήσεως ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ποιητικαὶ γλῶσσαι, ὡς καὶ ποιητικαὶ φύσεις, καὶ ὅτι ἡ ἀληθὴς ποίησις ἑνὸς ἔθνους εἶναι ἐχθρὰ ἄσπονδος τῶν λεξικῶν καὶ τῶν ἀπηρχαιωμένων μετρικῶν. Αὕτη εἶναι ἡ μόνη αἰτία δι' ἣν ἡ πλουσία τῶν Βυζαντινῶν γλῶσσα οὐδένα ἀνέδειξέ ποτε ποιητὴν, ἐνῷ ὁ λαὸς ἦν φύσει ποιητὴς, τὸ δὲ πανόραμα τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας παρουσιάζει τὰς μᾶλλον ποιητικὰς ἀτμοσφαίρας ἐν αἷς ἔζησάν ποτε ἄνθρωποι[1]. Οἱ Ἀλβανοὶ ὁμολογοῦνται ὡς ὁ ἀμουσότερος τῶν λαῶν, τοῦ δὲ κανόνος τούτου ἐξαίρεσιν ποιοῦσιν οἱ Σουλιῶται διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον ὅτι ἦσαν δίγλωσσοι καὶ ἔψαλλον τοὺς ἥρωάς των ἐν μόνῃ τῇ ποιητικῇ γλώσσῃ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· ἐν τῇ αὐτῇ γλώσσῃ ἐψάλησαν καὶ ἄλλα παθήματα τοῦ ἀλβανικοῦ λαοῦ, ὡς αἱ ἀλώσεις τοῦ Μπερατίου καὶ Γαρδικίου. Ὅταν ὁ Ἀλῆς πασᾶς ὠνειρεύθη ν' ἀπαθανατισθῇ καὶ διὰ τῆς ποιήσεως, ὁ ἁπλοϊκὸς τῶν Ἀλβανῶν Ὁμηρίδης Χατζῆ-Σεχρέτης δὲν κατώρθωσε νὰ ψάλῃ τὸν ἥρωά του ἐν ἄλλῃ γλώσσῃ πλὴν τῆς τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων *Παλιοτρωμνῆων*. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ ἐπὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι Βλάχων, ἐξ ὧν οἱ μὲν ἐντελῶς ἐξελληνισθέντες ἀνεδείχθησαν καλλικέλαδα τῆς Ἑλλάδος πτηνά, οἱ δ' ἔτι λαλοῦντες τὴν ρωμανικὴν διάλεκτον, ὡς οἱ Βλάχοι Ἀκαρνᾶνες καὶ Ἠπειρῶται, μόλις ψελλίζουσι μονότονά τινα μυρολόγια. Ψηλαφητὸν τεκμήριον παλαιᾶς τῶν δύο τούτων φυλῶν ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως παρέχει ἡ Λακωνική· εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ Τσάκωνες καὶ οἱ Μανειᾶται πρὸ τριῶν ἑκατονταετηρίδων ἀπηλλάγησαν τῶν Ἀρβανιτοβλάχων, ἀκόμη ὅμως δὲν ἔμαθον νὰ ψάλλωσιν ὡς ὁ ἄλλος ἑλληνικὸς λαός· ἐξαιροῦνται καὶ ἐνταῦθα οἱ Βαρδουνιῶται Ἀλβανοί, διότι ἐλθόντες εἰς ἐπαφὴν πρὸς τοὺς Ρουμελιώτας, ἀντὶ τῶν μονοτόνων τῆς Μάνης ἰάμβων ἐπροτίμησαν τὴν Ρουμελιωτικὴν ποίησιν· διὰ τοῦτο τὰ διασωθέντα ἄσματα τῶν τιμαριωτῶν τούτων τῆς Λακωνικῆς ἄρχονται ἐξ ἐπικλήσεως πρὸς τὰ πουλιὰ τῆς Ρούμελης.

Ἐσεῖς πουλιὰ τῆς Ρούμελης, κοτσύφια τῆς Μπαρδούνιας
τὸ Μάϊ νὰ μὴ λαλήσετε, ς ταῖς ρεμματιαῖς μὴν πᾶτε,
τί ὁ Ζὰ Μπαρδούνιας πέθανε ς τῆς Ρούμελης τὰ μέρη,
κ' ἔρταν τὰ παλληκάρια σου κ' ἔφέραν τ' ἄρματά σου...

Ὅθεν, καὶ ἂν τόσα ἄλλα γεγονότα ἔλειπον ἀποδεικνύοντα ὅτι Ἀρβανιτόβλαχοι ἦσαν οἱ καταλαβόντες ποτὲ τὴν Λακωνικὴν τιμαριοῦχοι, καὶ οὐχὶ Σλάβοι ὡς ἐνομίσθη, ἢ ἔτι ἐπικρατοῦσα ἐν Τσακωνιᾷ ποιητικὴ σιγὴ ἠδύνατο νὰ μᾶς πείσῃ περὶ τούτου, διότι οἱ Σλάβοι ὁμολογοῦνται ἐφάμιλλοι πρὸς τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς δημοτικῆς ποιήσεως. Ἐκ τοῦ ἐν τῇ Μανειατικῇ μάλιστα ποιήσει διατηρουμένου ἰάμβου δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἡ εἰσβολὴ τῶν Ἀρβανιτοβλάχων, ἐνῷ κατέπνιξεν ἐντελῶς τὴν δημοτικὴν ποίησιν ἐν τῇ κυρίως λεγομένῃ Τσακωνιᾷ, δὲν ἔφερε τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων κατοίκων τῆς Λακωνικῆς. Μέχρι τῆς Γ' ἑκατονταετηρίδος ἐπικρατῶν χαρακτὴρ τῆς δημοτικῆς τῶν Βυζαντινῶν ποιήσεως εἶναι ὁ ἴαμβος, σπανιώτατα ἀπαντῶντος τοῦ δεκαπεντασυλλάβου ἢ πολιτικοῦ στίχου· διὰ τοῦτο καὶ τὸ ῥῆμα *ἰαμβίζω* ἐσήμαινε τότε ἁπλῶς *τραγουδῶ*· «ἰαμβίζουσιν οἱ δῆμοι» Κων. Πορφυρογ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ Βυζαντινὸς ἴαμβος διετηρήθη ἰδίᾳ ἐν Μάνῃ, ὡς ἀποκοπεῖσα διὰ τῆς εἰσβολῆς ἐκείνης τοῦ ἄλλου ἑλληνισμοῦ. Κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα καὶ οἱ Ἀρβανιτόβλαχοι σὺν τῷ χρόνῳ ἐξελληνισθέντες ἐπηρεάσθησαν ὑπὸ τοῦ ἰάμβου τῶν Μανειατῶν, ὡς εἰκάζεται ἐκ τῶν πολλῶν διασωθέντων μνημείων τῆς ποιήσεως αὐτῶν.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἅλωσιν τῆς Μονεμβασίας καὶ τοῦ Ναυπλίου οἱ πλεῖστοι τῶν Γραικαλβανῶν τῆς Λακωνικῆς ἐγκαταλιπόντες τὴν Πελοπόννησον διεσπάρησαν εἰς ὅλην τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ἐπαγγελλόμενοι τὸν μισθοφόρον· οὗτοι εἶναι οἱ ὑπὸ τῶν δυτικῶν χρονογράφων φημιζόμενοι Stradioti, Estradiots, ἤτοι Στρατιῶται. Οἱ Ἑνετοὶ Στρατιῶται διατηρήσαντες μέχρι τῶν μέσων τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἔκτοτε ἐξιταλίζονται· τὴν βαθμιαίαν διαφθορὰν τῆς Στρατιωτικῆς γλώσσης δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν βῆμα πρὸς βῆμα εἰς τὰ διὰ τοῦ τύπου τότε ἐκδοθέντα, ἀλλὰ νῦν πολὺ δυσεύρετα ποιήματα αὐτῶν, τὰ ὁποῖα τοσοῦτον ἐφάνησαν περίεργα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος μουσικοὺς, ὥστε δεκαοκτὼ διάσημοι Φλαμμανδοὶ καὶ Ἰταλοὶ μουσικοδιδάσκαλοι ἔλαβον τὴν περιέργειαν νὰ περισυνάξωσι, τονίσωσι διὰ τῶν χαρακτήρων τῆς Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς καὶ ἐκδώσωσιν αὐτὰ ἐν ἔτει 1564[1]. Πλὴν τοῦ μέτρου καὶ αὐτὴ ἡ ὑφὴ τῶν Στρατιωτικῶν ποιημάτων ἀναπολεῖ τὰ τῶν Μανειατῶν ἄσματα, ὡς λόγου χάριν ἐν τῷ ἑξῆς ἀποσπάσματι μεγάλου ἐπὶ τῇ ἁλώσει τῆς Κύπρου μυρολογίου, δημοσιευθέντος ἐν ἔτει 1572 ὑπὸ τοῦ Στρατιώτου καπετὰν Μανώλη Μπλέσα.

E passato sto χειμῶνα,
turneremo al καλοκαίρι,
con la συντροφιὰ si bona
παλληκάρι e lion guerrieri,
ὦ Στρατιῶταις poveretti.
Unde è τώρα ὁ gran Κλεμέντε,
καπετάνιο del στρατεία!
dove è Στίνης con Καβάκη,
Μέξης, Λόπεσης, Βαρβάτης
con Ἀνδρούτσο con Μουστάκη,
Πέτρος Μπούας con Σταμάτη
ὦ Στρατιῶταις poveretti[2].

Τὴν μικρὰν ταύτην παρέκβασιν παρενέβαλον ὅπως ἀποδείξω ὅτι ἡ δημοτικὴ ἡμῶν ποίησις ἔχει ἱστορίαν, τὴν ὁποίαν πολὺ θὰ διαφωτίσῃ ἡ συναγωγὴ τῶν κατὰ τόπους διασωθέντων ἀσμάτων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων θὰ λυθῇ τὸ

1. Οὕτω περιφρονοῦντες τὴν ἐθνικὴν ποίησιν καὶ οἱ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως λογιωτατίζοντες στιχουργοὶ ἔγραψαν πολλὰς χιλιάδας στίχων, τοὺς ὁποίους οὐδεὶς πλέον ἀναγινώσκει· εἰς μάτην οἱ λόγιοι συντάκται τῆς Νεωτερικῆς Γεωγραφίας (1791) προέτρεψαν τοὺς τότε λεγομένους ποιητὰς νὰ παύσωσι λογιωτατίζοντες καὶ μιμηθῶσι τοὺς δημοτικοὺς ἡμῶν ποιητάς. «Ἡ γλῶσσά μας εἶναι πολὺ ἁρμονικὴ καὶ ποιητική, καὶ ὅλα τὰ ξένα ἔθνη τὸ ὁμολογοῦν, ἡμεῖς μόνο δὲν τὸ ἠξεύρομεν... ἀμὴ κυτάζομεν νὰ ἰδοῦμεν τίποτες στίχους Ἑλληνικοὺς, Ἰταλικοὺς, Φραντζέζικους, καὶ δὲν στοχαζόμασθε πῶς ἡ στιχουργία ἡ Ἰταλική, καὶ μάλιστα ἡ Φραντζέζικη, ὀλίγ' εἶναι τίποτες συγκρινομένη μὲ τὴν ἐδική μας».

1. Τὴν στείρωσιν τοῦ Βυζαντινοῦ πνεύματος ἐσημείωσεν αὐτὸς ὁ Δάντης, ἀποδοὺς αὐτὴν εἰς μόνον τὸ πλαστὸν τῆς γλώσσης αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Δάντης, ἂν ἐξηκολούθει γράφων λατινικὰ, δὲν θὰ ἀνεδεικνύετο ὁ ἀθάνατος τῶν Ἰταλῶν ποιητής.

1. Ἰδοὺ τὰ ὀνόματα τῶν τονισάντων τὰ Στρατιωτικὰ ἄσματα μουσικοδιδασκάλων· Adriano Willaert, Cipriano de Rore, Giaches de Vuert, Andrea Gabrieli, Francesco Bonaldi, Giulio Schiavetti, Annibale Padovano, Costantio Porta, Giulio Renaldi, Daniel Grisonio, Alvise Willaert, Bartolomeo Spontoni, Giulio Fiesco, Pietro Taglia, Vicenzo Bellahauer, Ciosefe de Lucca, Yvo de Vento, Claudio de Correnzio.

2. Οἱ ἐν τοῖς στίχοις τούτοις μνημονευόμενοι εἶναι Στρατιῶται πεσόντες ἐν τῇ ἁλώσει τῆς Λευκωσίας.

ζήτημα, ἐν ποίᾳ ἰδίως ἑλληνικῇ χώρᾳ ἀνεπτύχθη ὁ νῦν ἐπικρατῶν δεκαπεντασύλλαβος ἐθνικὸς στίχος, τὸν ὁποῖον παρέργως πως μετεχειρίσθησαν καὶ τινες τῶν ἀρχαίων ποιητῶν.

Κριτικός τις παρέβαλε τὰ δημοτικὰ ἡμῶν ἄσματα πρὸς τὸν Ὅμηρον. Ὁ ἐν συνόλῳ ἐξετάζων τοὺς ἀνωνύμους τοῦ λαοῦ ποιητὰς ἀνακαλύπτει τοὺς γνησίους τῶν Ὁμηριδῶν ἀπογόνους οὐ μόνον ἐν τῇ ἐκδηλώσει τοῦ ποιητικοῦ αἰσθήματος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κοινῷ σκοπῷ τῆς ἐξυμνήσεως τῶν ἀγώνων τοῦ ἑλληνισμοῦ πρὸς τὸν προαιώνιον αὐτοῦ ἐχθρόν, τὸν Ἀσιανόν, εἴτε Τρῶς, εἴτε Σαρακηνός, εἴτε Τοῦρκος καλεῖται. Ἐκ μόνης τῆς ἱστορίας μανθάνομεν ὅτι ὁ αὐτὸς λαὸς ἔψαλε καὶ τοὺς πρὸς τοὺς Φράγκους καὶ ἰδίως τοὺς Καταλάνους πολέμους αὐτοῦ· τὰ ἄσματα ὅμως ἐκεῖνα, στιγμιαία ἐκδήλωσις καὶ διαμαρτύρησις κατὰ τοῦ ξένου ἐπιδρομέως, ἐντελῶς ἐλησμονήθησαν· ἀλλ' οὔτε ὁ Τραπεζούντιος, οὔτε ὁ Κύπριος, οὔτε ὁ Ρουμελιώτης ἐλησμόνησαν τὰς περὶ τὸν Ταῦρον καὶ τὸν Εὐφράτην πρώτας τοῦ ἑλληνισμοῦ συγκρούσεις πρὸς τοὺς Ἄραβας.

Συνέχεια τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος ἡ δημοτικὴ ἡμῶν ποίησις ἑλληνίζει καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πίστει· οἱ ἡμέτεροι ραψῳδοί, μὴ μιμούμενοι τοὺς ἐν τῇ ἄλλῃ Εὐρώπῃ δυοτέχνους, οὔτε ἀρχόμενοι οὔτε τελευτῶντες ἐπικαλοῦνται τὴν ἀντίληψιν τῶν χριστιανικῶν ἁγίων, ἐξ ἐναντίας τὸ ὄνομα τῆς νέας κατ' αὐτοὺς θρησκείας ἀπαντᾷ τοσοῦτον σπανίως ἐν τοῖς δημοτικοῖς ἄσμασιν, ὥστε ἐξαίρεσις μᾶλλον ἢ κανὼν δύναται νὰ λογισθῇ. Ἀντὶ τοῦ Διαβόλου παρουσιάζεται ὁ Κὺρ Χάρος ὁλοζώντανος μὲ τὴν οἰκογένειαν, τοὺς ἀραχνιασμένους πύργους καὶ τὰ μαῦρά του ἄλογα. Ὁ Κὺρ Ἥλιος τῆς δημοτικῆς ποιήσεως δὲν εἶναι ὁ γνωστὸς φωστήρ, ἀλλὰ ξανθὸς ἄλλης κλέφτης διακόπτων πολλάκις τὸν δρόμον του διὰ νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς τὰς ξανθὰς καὶ μαυροματάτας, τὰς ὁποίας ἡ Κυρὰ Ἥλιαινα καταρᾶται ὅτι σκανδαλίζουν τὸ παιδί της μὲ τὰ τραγούδιά των. Πλὴν τῶν Νεραΐδων, τῶν Λαμιῶν καὶ τοῦ Κὺρ Βορειᾶ, τοῦ ἐπιλεγομένου Θρακιᾶ (Θρᾴκιος), οὔτε αἱ κρῆναι, οὔτε οἱ ποταμοί, οὔτε οἱ ἵπποι τῶν πολεμιστῶν ἐλησμόνησαν τὴν παλαιὰν αὐτῶν λαλιάν.

Οὕτως ἐξηγεῖται ὁ λόγος τῆς πρὸς τὴν δημοτικὴν ποίησιν συστηματικῆς καταφορᾶς τῆς ἐκκλησίας, οἱ κατὰ τῶν *ἰδιωτικῶν ψαλμῶν* κανόνες τῶν πρώτων Συνόδων, οἱ κατὰ τῶν δημοτικῶν ἀσμάτων φιλιππικοὶ τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ αἱ τῶν αἱρεσιαρχῶν προσπάθειαι ὅπως διαδώσωσι τὰ δόγματά των διὰ τῶν τραγουδίων τοῦ λαοῦ. Ἀνεκτικώτεροι οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἐπεριποιήθησαν τὴν δημοτικὴν ποίησιν, δι' αὐτῆς μάλιστα ἐψάλησαν οἱ μαρτυρικοὶ ἀγῶνες πολλῶν ἁγίων· παλαιὸν συναξάριον διασῶσαν τοιούτους στίχους εἰς μνήμην ἑνὸς μάρτυρος, ὑποδεικνύει ὅτι ὁ λαὸς μὴ δυνάμενος νὰ λησμονήσῃ τὰς ἑλληνικὰς αὐτοῦ παραδόσεις ἐκιβδήλευε τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικά, μεταμορφῶν τὸν χριστιανὸν μάρτυρα εἰς παλαιὸν ἥρωα. Ἀφοῦ δὲ καὶ αὐτὴ ἡ ἑλληνίζουσα ὑμνολογία τοῦ Συνεσίου καὶ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἐξώσθη τοῦ ναοῦ, πολλῷ ὀλιγώτερον ἡ θριαμβεύουσα ἐκκλησία ἠδύνατο ν' ἀνεχθῇ τὴν δημοτικὴν ποίησιν, ἥτις διατηρεῖ μέχρις ἡμῶν ὑπόπτα σημεῖα ἐθνισμοῦ. Ὅστις θέλει δύναται νὰ παρακολουθήσῃ τοὺς ἱεροκήρυκας τῆς ἐκκλησίας ἀναθεματίζοντας τὴν δημοτικὴν ποίησιν μέχρις αὐτῆς τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας. Ὅλοι γνωρίζομεν τὸ ψυχοσωτήριον ἐκεῖνο βιβλίον, τὸ καλούμενον *Ἁμαρτωλῶν Σωτηρία*, τὸ ὁποῖον μένει εἰσέτι ὡς τὸ προσφιλέστερον τῶν ἀναγνωσμάτων τῶν φιλευσεβῶν. Ἐν τούτῳ ὁ μοναχὸς Ἀγάπιος ἐπανειλημμένως νουθετεῖ τοὺς πιστούς, ὅτι ἐν ὅσῳ προσηλοῦνται εἰς τὰ *τραγώδια*, οὐδεμία ἐλπὶς σωτηρίας· «χαροποιεῖτε τοὺς δαίμονας μὲ τὸν χορὸν καὶ τὰ τραγώδια καὶ ἑτέρας πράξεις ἑλληνικάς, καθὼς ἔκομναν τὸν παλαιὸν καιρὸν οἱ εἰδωλολάτραι... Ἄπεχε ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα... καὶ ἐξόχως παιγνίδια, χοροὺς καὶ τραγώδια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ φεύγῃς ἐπιμελῶς».

Ἀλλ' ἂν ἐκ τοῦ ναοῦ ἀπεβλήθησαν τὰ τραγούδια, οὐχ ἧττον ἐμειναν ἀναφαίρετον κτῆμα τῶν κατ' ἐπαρχίας τιμαριωτῶν, ἤτοι τῶν λεγομένων Ἀρχόντων ἢ Στρατιωτῶν. Ἐκ συναξαρίου τῆς ΣΤ' ἑκατονταετηρίδος μανθάνομεν ὅτι τὰ δημοτικὰ ἄσματα ἀπετέλουν τὴν βάσιν τῆς στρατιωτικῆς ἀνατροφῆς τῶν παλληκαρίων τοῦ τιμαριώτου· αἱ βασιλικαὶ Τακτικαὶ ἐπανειλημμένως προτρέπουσι τοὺς στρατηγούς, ὅπως ἐκλέγωσι *καρτάτορας* ἢ τραγουδιστὰς διὰ νὰ ἀκατεπάδωσι καὶ παρακαλῶσι πρὸς τοὺς ἀγῶνας»· ὡς τοιούτους δὲ τραγουδιστὰς προτιμῶσιν αἱ Τακτικαὶ τοὺς λεγομένους *Ἀργοντας ἢ Στρατιώτας*, τὰ δὲ ὀνόματα ταῦτα δὲν ἐσήμαινον τότε ὅ,τι καὶ παρ' ἡμῖν, ἀλλ' ἐδήλουν τοὺς κατ' ἐπαρχίας τιμαριώτας, ἤτοι τοὺς ἀρματωλούς.

Ἕκαστον τιμαριωτικὸν φρούριον διετήρει τὰς ποιητικὰς αὐτοῦ παραδόσεις, ραψῳδοὶ δ' ἔψαλλον ἐν τοῖς ἀρχοντικοῖς συμποσίοις τοὺς ἄθλους τῶν προγόνων. Ἀραψ ἱστορικός, ἀκμάσας πρὸ τῆς Θ' ἑκατονταετηρίδος, συνέλεξεν ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ τὰς περὶ τῶν τιμαριωτικῶν φρουρίων παραδόσεις, τῶν ὁποίων ἀμυδρὰ λείψανα δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν αἱ περιελθοῦσαι εἰς ἡμᾶς δημώδεις μυθοπλαστίαι, ἐν αἷς περιγράφονται τὰ ἑλληνικὰ κάστρα, ὡς τὸ Δρακοντόκαστρον, τὸ Ἐρωτόκαστρον, τὸ Ἀργυρόκαστρον.

Παρὰ πάντα ὅμως τὰ μεσαιωνικὰ φρούρια ζωηρὸν ἐπιζῇ ἔτι ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ λαοῦ τὸ Κάστρον τῆς Ὠριᾶς, τοῦ ὁποίου ἡ ἅλωσις ψάλλεται ἀπὸ Τραπεζοῦντος μέχρι Ταινάρου ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ, τῷ αὐτῷ μουσικῷ ἤχῳ καὶ διὰ τῶν αὐτῶν λέξεων, οὐδέποτε διὰ γυμνῆς φωνῆς, ἀλλὰ

πάντοτε ἐν χορῷ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Ἕκαστος τῶν Ἑλλήνων, διεκδικῶν ὑπὲρ τῆς ἰδίας πατρίδος τὸ ὑμνούμενον κάστρον, ἀδυνατεῖ νὰ σημειώσῃ τὴν τοποθεσίαν αὐτοῦ, ἢ τοὐλάχιστον παράσχῃ ἄλλας τινὰς ἐνδείξεις περὶ τῆς Ὠριᾶς διατηρηθείσας ἐν τῇ τοπικῇ παραδόσει. Ὅθεν ἐν τῇ Ὠριᾷ πρέπει ν' ἀναζητηθῇ πραγματική τις πόλις, τῆς ὁποίας τὴν ἅλωσιν θεωρήσας ὁ ἑλληνισμὸς ὡς ἐθνικὸν δυστύχημα διέσωσεν ἄχρις ἡμῶν τὴν ὀδυνηρὰν ἀνάμνησιν. Ἀλλὰ πρὶν ἀναζητήσωμεν ὁποῖον τὸ μυστηριῶδες τοῦτο φρούριον, πρέπει νὰ ὑποβάλωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς *Ἑστίας* τέσσαρας ἐκδόσεις τοῦ ἄσματος, ὅπως οὕτως ἐκ παραλλήλου κρίνωσι τὴν ἀπὸ Τραπεζοῦντος μέχρι τῶν Κυκλάδων νήσων παραλλαγὴν περὶ τὰς λέξεις καὶ τὴν ὑπόθεσιν καὶ ἐκτιμήσωσι τὴν ἐκφρασθεῖσαν ἰδέαν πῶς τὰ δημοτικὰ ἄσματα ταξειδεύοντα ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἀλλοιοῦνται.

(Τραπεζοῦς).

Κὴ ὅσους κάστρους κὴ ἂν εἶδα καὶ ἐγόρισα,
σὰν τῆς Ὠριᾶς τὸν κάστρον κάστρος οὐκ ἔτανε.
Κὴ ἕνας μικρὸς Τουρκίτσης Ρωμηογύριστος
ἀδράχτιν καὶ σποντύλιν παίρ' 'ς τὰ χεριά του,
κ' ἐγέντονε γυνατκὰ βαρασμένισσα[1],
τὸν κάστρον τρουγουρίζει καὶ μυρολογᾷ.
—Ἀλλοί ἐμὲν τὴν μαύρην τὴν ἀλλόξενον,
ποῦ θενὰ παιδοποίω τὸν χειμῶν' καιρόν!
ἀνοίξον, κάστροπόρτιν, πόρτα τοῦ γιαλοῦ,
ἀνοίξτε νὰ ἐμβαίνω, Τοῦρκοι διῶχνέ με.
Μεσάνοιξεν ἡ πόρτα χίλι' ἐμπήκανε,
καὶ πρὶν καλοανοίξνε, μύρι' ἐμπήκανε.
Ἀπὸ τὸ παραθύρι κόρη ἐκρέμετο,
οὐδὲ πέτραν ἔδωκεν κὴ οὐδὲ μάρμαρον,
'ς παλληκαριοῦ ἀγκάλην ψυχομάχουνεν.

(Θάσος).

Σ' ὅποιο καστρὶ κὴ ἂν ἐμπῆκα καὶ 'πουρπάτησα,
σὰν τῆς Ὠριᾶς τὸ κάστρο κάστρο δὲν εἶν' ἄλλου,
ὁποῦ τὸ πολεμοῦσαν χρόνους δώδεκα
κὴ ἄλλους δεκατεσσάρους Τοῦρκοι καὶ Ρωμηοί,
μόν' ἕνα σκυλὶ Τουρκάκι καὶ Ρωμηογενὴ
καλόγηρος ἔγίνη ράσα φόρησε.
—Ἀνοίξετε ταῖς πόρταις νὰ 'μπουν' ὠρφανός.
Κὴ ὥσταν ἀνοίξ' ἡ πόρτα, χίλιοι 'μπήκανε,
κὴ ὥσταν νὰ καλανοίξῃ τὴν ἐπήρανε.
Ἀπὸ γυαλένιο πύργο κόρη κρέμιασε,
οὐδὲ σὲ πέτρα δῶκε, οὐδὲ σὲ μάρμαρο,
μόνον 'ς ἀγόρ' ἀγκάλαις ἐψυχομάχησε.

(Ἴμβρος).

Ἕνα καλογεράκι, τοῦ παπᾶ παιδί,
τὸ κάστρο τριγυρίζει καὶ παρακαλεῖ.
—Ἀνοίξετε κ' ἐμένα κ' εἶμαι ὀρφανή,
εἶμαι κ' ἐγγαστρωμένη ἐννεὰ μηνῶν παιδί.
Ὅσο νὰ παρανοίξουν μπήκανε ἑκατό,
κὴ ὅσο νὰ καλανοίξουν, δὲν ἔχουν μετρημό.

(Κύθνος).

Σ' ὅλα τὰ κάστρα πῆγα καὶ 'ς ὅλα τὰ βουνά,
σὰν τῆς Ὠριᾶς τὸ κάστρο δὲν εἶδα πουθενά.

1. Διατρέχουσα τὸν β α ρ ύ ν μ η ν α τῆς ἐγκυμοσύνης.

Χρόνους δώδεκα τὸ πολεμοῦσανε,
κὴ ἄλλους δεκατεσσάρους δὲν ἐμπορούσανε.
Ἕνα Τουρκὶ Τουρκάκι χήρα γίνηκε
μαῦρα φορέθηνε.
—Ἀνοῖξτέ μου κ' ἐμένα τῆς βαρυόμοιρης
ποῦμαι ἐγγαστρωμένη καὶ 'ς τὸν μηνά μου.
Σὰν ἄνοιξεν ἡ πόρτα, χίλιοι ἐμπήκανε,
κὴ ὅσο νὰ καλανοίξῃ δὲν ἐμετρειούνταν.

Ὅλα τὰ περὶ Ὠριᾶς ἄσματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, συμφωνοῦντα ὅτι διὰ προδοσίας ἡλώθη τὸ φρούριον, διαφέρουσιν ὡς πρός τινα καθέκαστα ἀφορῶντα εἰς τὸν ἥρωα τοῦ δράματος, διότι τὰ μὲν παραδίδουσιν αὐτὸν Τοῦρκον μεταμφιεσθέντα εἰς καλόγηρον, τὰ δὲ ἐξωμότην Ρωμαιογενῆ μεταμορφωθέντα εἰς ἐπίτοκον γυναῖκα· τὰς ὁπωσοῦν ἐπουσιώδεις ταύτας παραλλαγὰς φαίνεται συμβιβάζουσα ἡ τῶν Ἰμβρίων παράδοσις παριστῶσα τὸν προδότην καλόγηρον μεταμφιεσθέντα εἰς ἔγκυον γυναῖκα. Πρὸς τούτοις πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ὅτι ὁ ἀρχικὸς τοῦ ἄσματος ἴαμβος διεφθάρη μὲν εἰς τινα μέρη μεταβληθεὶς μάλιστα καὶ εἰς ὁμοιοκαταληξίαν, οὐδαμοῦ ὅμως ἀντικατέστη διὰ τοῦ ἰδιάζοντος εἰς τὴν ἐθνικὴν ποίησιν δεκαπεντασυλλάβου στίχου. Τοιούτου δημοτικοῦ ἰάμβου παράδειγμα διέσωσεν ἡ ἱστορία ἐν τῇ περιγραφῇ ἑτέρου γεγονότος ἔχοντος ὁμοιότητά τινα πρὸς τὴν ἅλωσιν τῆς Ὠριᾶς, ἤτοι τῆς ἐν ἔτει 824 παραδόσεως τοῦ τιμαριωτικοῦ φρουρίου τῆς Σανιάνας εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ τὸν Τραυλόν.

Ἄκουσον, κὺρ Οἰκονόμε,
τὸν Γυβέρην τί σοῦ λέγει·
ἂν μοῦ δῷς τὴν Σανιάναν,
μητροπολίτην σὲ ποίσω,
Νεοκαισαρείας σοὶ δώσω.

Διὰ τῶν ἰάμβων τούτων διεκωμῳδήθη ἡ προδοσία τῆς Σανιάνας· μετὰ δεκατέσσαρα ὅμως ἔτη, ἤτοι τὸν αὔγουστον τοῦ 838, ἐκκλησιαστικοὶ θρῆνοι, ἀκολουθίαι ἐπὶ τῇ μνήμῃ μαρτύρων καὶ δημοτικὰ ἄσματα ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ διετραγώδησαν τὴν εἰς τοὺς Ἄραβας προδοσίαν αὐτῆς τῆς πατρίδος τοῦ προειρημένου αὐτοκράτορος, τοῦ Ἀμορίου. Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο γεγονὸς ψάλλει ἔτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐν τῷ κάστρῳ τῆς Ὠριᾶς, περικόψας οὕτω καὶ διαφθείρας τὸ ὄνομα τοῦ Ἀμορίου· εἶναι μάλιστα ζήτημα ἂν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐπρόφερέ ποτε Ἀμόριον τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, διότι ὁ μὲν Ἱεροκλῆς γράφει *Ἀιώριον*, οἱ δὲ Ἀρμένιοι καὶ Ἄραβες χρονογράφοι *ἡ Ἀμορία, ἡ Ἀμουριά*. Ὁ Ἀρμένιος χρονογράφος Γεβωνδ, ἀκμάσας ὀλίγον πρὸ τῆς πτώσεως τοῦ Ἀμορίου, γράφει ἀδιαφόρως τὸ *Ἀμούριον, ἡ Ἀμορία, ἡ Ἀμουριά, ἡ Ἀμουριέ*.

Τὸ Ἀμόριον ἢ Ἀμώριον, ἐπίσημος πόλις τῆς Μεγάλης Φρυγίας τῶν Ἑλλήνων, ἢ Γαλατίας Σαλουταρίας τῶν Ῥωμαίων, ἀπὸ ὀκτὼ ἤδη ἑκατονταετηρίδων ἐξηφανίσθη μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς· πολις δ' ἐντέτει 1836 ὁ ἄγγλος περιηγητὴς Οὐίλλιαμ Ἀ-

μιλτων κατώρθωσε ν' ἀνεύρῃ τὴν τοποθεσίαν αὐτοῦ ἐν τινι πενιχρᾷ κώμῃ, καλουμένῃ ὑπὸ μὲν τῶν Τουρκομάνων Ἐργὰν-Καλέ, ὑπὸ δὲ τῶν Τούρκων Ἀσσὰρ-κιοϊ.

Ἡ πόλις ἁπλῶς μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Στράβωνος καταλαμβάνει σπουδαίαν θέσιν εἰς τὰ Βυζαντινὰ χρονικὰ ἀπὸ τοῦ ἔτους 651 διὰ τὰς κατ' αὐτῆς ἀλλεπαλλήλους ἐφόδους τῶν Ἀράβων. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Καππαδοκίας τὸ Ἀμόριον ἐθεωρεῖτο ὁ τελευταῖος προμαχὼν τῆς Ἑλληνικῆς Ἀσίας κατὰ τοῦ Ἰσλαμικοῦ χειμάρρου· καὶ ἐνῷ ἐσεμνύνετο διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐημερίαν δέκα περίπου μυριάδων κατοίκων, τὰ δημόσια κτίρια καὶ πρὸ πάντων τὰ ἀπόρθητα τείχη τὰ τοσάκις καταβαλόντα τὴν ὁρμὴν τῶν καλιφῶν, ἐδυσφημεῖτο ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων χρονογράφων «ὡς πόλις αἱρετικῶν, Ἰουδαίων καὶ Ἀθιγγάνων» διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον ὅτι ἐξ Ἀμορίου κατήγοντο οἱ τελευταῖοι εἰκονομάχοι βασιλεῖς.

Ἐν ἔτει 836 ὁ βασιλεὺς Θεόφιλος, εὐδοκίμως ἐξακολουθῶν τὸν πρὸς τοὺς καλίφας πόλεμον, ἀνέκτησε καὶ τὴν Σωζόπετραν καὶ προσηνέχθη ἀσπλάγχνως πρὸς τοὺς αἰχμαλωτισθέντας Ἄραβας καὶ χριστιανούς. Ἀλλ' οὔτε ἡ ἅλωσις τοῦ ἄλλως τε ἀσημάντου τούτου φρουρίου, οὔτε ἡ σφαγὴ τῶν γυναικοπαίδων, οὔτε αἱ ἀλλεπάλληλοι τοῦ Θεοφίλου νίκαι ἐξηρέθισαν τοσοῦτον τοὺς Ἄραβας εἰς ἐκδίκησιν τῆς Σωζοπέτρας, ὅσον διότι ἡ πόλις αὕτη ἦν ἡ ἰδιαιτέρα πατρὶς τοῦ τότε καλίφου Μουτασέμ. Πρώτην φορὰν οἱ Ἄραβες ποιηταί, λέγει ὁ Μασούδης, θρηνοῦντες ἐπὶ τῇ πτώσει τῆς Σωζοπέτρας, ὕβρισαν τὸν Ἀλλὰχ ἀποκαλέσαντες αὐτὸν «θεὸν φθονερόν».

Ὁ Μουτασὲμ κηρύξας τὸν ἱερὸν πόλεμον συνήθροισε πολυάριθμον στρατιάν, τὴν ὁποίαν ἄλλοι μὲν ἀναβιβάζουσιν εἰς ἥμισυ ἑκατομμύριον, οἱ δὲ μετριώτεροι περιορίζουσιν εἰς 200 χιλιάδας. Ὁ Θεόφιλος μαθὼν ὅτι τὸ σύνθημα τοῦ ἐκδικητικοῦ καλίφου ἦν πατρὶς ἀντὶ πατρίδος, ἔσπευσεν εἰς προφύλαξιν τοῦ Ἀμορίου, ἐν ᾧ ἐγεννήθη ὁ πατὴρ καὶ ἔζων πάντες οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ· νικήσας τοὺς ἐχθροὺς παρὰ τὸ Ἀρζήν, ἠτοιμάζετο πρὸς νέαν ἐπίθεσιν, ὅτε προδοσία τῶν μισοθόρων Περσῶν καὶ ἐπανάστασις ἐν Κωνσταντινουπόλει ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ὀπισθοχωρήσῃ. Καίτοι βέβαιος ὅτι τὸ Ἀμόριον ἔχον φρουρὰν ἐπαρκῆ καὶ ἀμυντικὰς μηχανὰς ἠδύνατο νὰ ματαιώσῃ τὴν ἀραβικὴν ἔφοδον, οὐδὲν ἧττον φοβούμενος μὴ πάθῃ τι ἡ πατρὶς αὐτοῦ, παρεκάλεσε τὸν καλίφην ν' ἀποσυρθῇ ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει πληρωμῆς μεγάλων δώρων· ἀλλ' ὁ Μουτασὲμ ἀπορρίψας τὰ δῶρα περιέζωσε τὴν πόλιν.

Ἡ φρουρὰ τοῦ Ἀμορίου ἔχουσα ἐπὶ κεφαλῆς τὸν γενναῖον στρατάρχην Ἀέτιον καὶ δώδεκα στρατηγοὺς τῶν ἀνατολικῶν θεμάτων ἀντέστη γενναίως· ὁ καλίφης ἀπολέσας 70 χιλιάδας μαχητῶν ἡτοιμάζετο νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν, ὅτε προδότης τις, Βοϊάνης ἢ Βοϊδίτσης καλούμενος, συνεννοηθεὶς πρὸς τοῦτον διὰ γραμμάτων ἐπὶ βελῶν ἐκφενδονιζομένων, τῷ ὑπεσχέθη τὴν παράδοσιν. Οἱ Ἄραβες ἐπιτεθέντες κατὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ προδότου φρουρουμένου πύργου ἐλευθέρως εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν καὶ παρέδωκαν αὐτὴν εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον. Ἐκ τῶν ἑξήκοντα χιλιάδων αἰχμαλώτων οἱ μὲν ἡμίσεις ἀνηλεῶς ἐσφάγησαν, οἱ δὲ ὑπόλοιποι διενεμήθησαν εἰς τὰ ἀραβικὰ θέματα.

Ἡ ἅλωσις τοῦ Ἀμορίου συνεκίνησε τὴν χριστιανωσύνην· διὰ εἰδικοῦ τροπαρίου αἱ ἐκκλησίαι ἐθρήνησαν τὸ μέγα δυστύχημα, καὶ ἡ ὕστερον δὲ θριαμβεύουσα ὀρθοδοξία, λησμονήσασα τὰς κατὰ τῆς ἀτυχοῦς πόλεως προλήψεις, ἐθέσπισεν ἵνα πανηγυρίζεται ἑκάστοτε ἡ μνήμη τῶν ἐν Ἀμορίῳ αἰχμαλωτισθέντων. Ὡς γνωστόν, μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων τούτων ἦσαν καὶ οἱ δώδεκα στρατηγοί, ὁ σπαθάρχης Ἀέτιος καὶ ἄλλοι σπαθαρικοὶ ἄρχοντες, συγγενεῖς τῶν εἰκονομάχων βασιλέων, εἰς 42 συμποσούμενοι· οὗτοι, ἀφοῦ ἐπὶ ἑπτὰ ὅλα ἔτη ἐστέναξαν ἐν σκοτεινῇ φυλακῇ, ἀποπτύσαντες τὰς πρὸς ἐξωμοσίαν προτάσεις τοῦ προδότου Βοϊδίτση, «τοῦ ἐργάτου τούτου τῆς ἀνομίας», ἔμειναν ἀκλόνητοι ἐν τῇ χριστιανικῇ πίστει καὶ γενναίως ὑπέστησαν τὸ μαρτύριον τῇ 6 Μαρτίου, ἐπετείῳ ἡμέρᾳ τῆς μεχρὶς ἡμῶν ἑορταζομένης μνήμης «τῶν ἐν Ἀμορίῳ 42 μαρτύρων». Εἰς κατανόησιν δὲ τοῦ τότε μεταξὺ Ἀράβων καὶ Ἑλλήνων μίσους ἀρκεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι, ἐνῷ ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία οὕτως ἐτίμα τὴν μνήμην τῶν στρατηγῶν, οἱ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Μουτασὲμ ποιηταὶ ἐξύβριζον τὸ ἐν τῇ ἀγχόνῃ κρεμάμενον λείψανον τοῦ Ἀετίου.

Τὰ ἀνωτέρω βεβαίως δὲν ἀρκοῦσιν εἰς ἀπόδειξιν ὅτι τὸ περὶ τοῦ κάστρου τῆς Ὡριᾶς δημοτικὸν ᾆσμα ἀφορᾷ εἰς τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἀμορίου· εἶναι μάλιστα ζήτημα ἂν ὁ προμνημονευθεὶς Βοϊδίτσης ἀληθῶς παρέδωκε τὴν πόλιν εἰς τοὺς Ἄραβας.

Ἡ ἀρχαιοτέρα περὶ τῆς ἁλώσεως τοῦ Ἀμορίου ἔκθεσις, ἤτοι ὁ ὑπὸ τοῦ συγχρόνου Εὐοδίου συγγραφεὶς βίος τῶν 42 μαρτύρων, ἀναγράφει τὸ γεγονὸς τοῦτο ὡς ἁπλῆν μόνον φήμην «τίς τῶν τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ ἄρχων ποτὲ γεγονὼς (ὃν φασι καὶ προδότην τῆς μεγάλης ἐκείνης πόλεως τοῦ Ἀμορίου γεγενῆσθαι), ἔξαρνος τῆς Χριστοῦ πίστεως καὶ τῶν Σαρακηνῶν μύστης, τὴν ἐπωνυμίαν Βοϊδῆς». Πλὴν τοῦ Σύρου Βαρεβράϊου, ἄλλως διηγουμένου τὰ κατὰ τὸν Βοϊδίτσην (Bodin), ὁ μὲν Ἄραψ χρονογράφος Μασούδης ὀνομάζει τὸν προδότην Λάβη ἤτοι Λέοντα, ὁ δὲ Ἀρμένιος Μιχαὴλ ὁ Μέγας, Τζόρζ, ἤτοι Γεώργιον. Ἑτέρα ὅμως ἐχθρικὴ πηγὴ ὅλως διαφόρως τὰ κατὰ τὴν ἐκπόρθησιν τοῦ Ἀμορίου ἐξιστοροῦσα συμφωνεῖ παραδόξως πρὸς τὴν ἐν τῷ Κάστρῳ τῆς Ὡριᾶς διαφυλαχθεῖσαν παράδοσιν περὶ ἁλώσεως τῆς πόλεως διὰ νεανίου Τούρκου (Τουρκάκη) μεταμφιεσθέντος εἰς χριστιανὸν καλόγηρον· καὶ ἡ παράδοσις αὕτη φαίνεται πιθανωτέρα, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψει ὅτι τὸ Ἀμόριον περιέκλειε τότε πολλὰ μοναστήρια, τὰ ὁποῖα ὁ προμνημονευθεὶς Ἀρμένιος Μιχαὴλ ἀναβιβάζει ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον ἴσως εἰς χίλια, πλήρη θηλυκῶν μοναχῶν, τὰς ὁποίας ὁ καλίφης ἐνύμφευσε πρὸς τοὺς ὑπηρέτας αὐτοῦ.

Κατὰ τὸν Μασούδην, ἐπὶ τοῦ ἐκπορθήσαντος τὸ Ἀμόριον καλίφου κατετάγθησαν τὸ πρῶτον ἐν τῷ μουσουλμανικῷ στρατῷ καὶ Τοῦρκοι μισθοφόροι. Καὶ ἀληθῶς ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως ταύτης χρονολογεῖται ἡ πρώτη ἐποποιία τῶν σημερινῶν Τούρκων, ἤτοι οἱ λεγόμενοι ἄθλοι τοῦ Σατζὶδ Βαθάλ, τοῦ Τουρκομάνου Ἡρακλέους, ἐποποιία ἐν ᾗ ἡ κτηνωδία ἀμιλλᾶται πρὸς ἀσέβειαν δίψαν χριστιανικοῦ αἵματος.

Ὁ περιηγητὴς Ἄμιλτων, ὅστις πρῶτος, ὡς ἐρρέθη, ἀνεκάλυψε τὴν τοποθεσίαν τοῦ ἐξηφανισμένου Ἀμορίου, ἀναβὰς εἰς τὸ Ἀργαῖον ὄρος τῆς Καππαδοκίας εὗρε παρὰ τοῖς ἐνταῦθα κατοικοῦσι Μουσουλμάνοις ζῶσαν ἔτι τὴν περὶ Βαθὰλ παράδοσιν. Κατὰ παράδοξον δὲ σύμπτωσιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὄρους ἔκειτο ἡ ὁμώνυμος τῶν Παυλικιανῶν πόλις, ἡ Ἀργαοῦν, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀραβικοῦ πάππου τοῦ μεσαιωνικοῦ τῶν Ἑλλήνων Ἡρακλέους, τοῦ ἐν τῇ δημοτικῇ ποιήσει περιλαλήτου Διγενοῦς Ἀκρίτα. Ἀγνοῶν ὁποίαν σχέσιν δύνανται νὰ ἔχωσιν οἱ πάλαι Παυλικιανοὶ πρὸς τὸν Βαθὰλ, συνιστῶ τὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ πολὺ περιέργου τούτου ζητήματος εἰς τοὺς περὶ τὰ μεσαιωνικὰ ἀσχολουμένους.

Κατὰ τὴν Τουρκικὴν ἐποποιΐαν, ὁ Σατζὶδ Βαθὰλ ἕλκων τὸ γένος ἐξ αὐτοῦ τοῦ προφήτου Μωάμεθ, ἦν υἱὸς τοῦ Χουσαΐν ἀρχιστρατήγου τῶν ἐμιρῶν τῆς Μελιτηνῆς. Διαπρέψας εἰς συνεχεῖς κατὰ τῶν Βυζαντινῶν χωρῶν ἐπιδρομὰς ὁ Χουσαΐν ἐφονεύθη ἐπὶ τέλους ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος Μιραὴλ ἡγεμόνος τοῦ Ἀμορίου (πιθανῶς τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ ἐξ Ἀμορίου). Οὕτως ἀπορφανισθεὶς ὁ Βαθὰλ ἔμεινεν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ θείου αὐτοῦ Ἀβδοὺλ-σαλὰμ, ὅστις, ὡς ἄλλος Εὐρυσθεύς, ἐκάκωσε καὶ εἰς πολλοὺς ὑπέβαλεν ἄθλους τὸν Τουρκομάνον τοῦτον ἥρωα.

Τὰς ἰδιοτρόπους διαταγὰς τοῦ θείου του ἐκπληρῶν καὶ τὸν φονευθέντα πατέρα ὁ Σατζὶδ ἐκδικούμενος, ἐπέπρεχε τὰς μεταξὺ Μελιτηνῆς καὶ Ἀμορίου χώρας, ἐξανδραποδίζων μοναχοὺς καὶ ὡραίας ἡγεμονίδας, πυρπολῶν φρούρια καὶ ὡς λέων αἱμοχαρὴς πίνων αἵματα χριστιανῶν. Μεταξὺ τῶν κατορθωμάτων του μνημονεύεται καὶ τὸ ἑξῆς, ἀφορῶν βεβαίως εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ψαλλομένην ἅλωσιν τοῦ κάστρου τῆς Ὡριᾶς. Τὸ Τουρκικὸν ἔπος ἀθλίως διασκευασθὲν ὑπὸ νεωτέρων μυθοπλαστῶν οὔτε χρονολογίας ἀναφέρει, οὔτε ὀνόματα, ἐκ τῆς σειρᾶς ὅμως τῆς διηγήσεως δυνάμεθα νὰ πεισθῶμεν ὅτι τὸ ἁλῶθὲν φρούριον ἦν εἷς τῶν πύργων τοῦ Ἀμορίου, καὶ ἡ ἁρπαγεῖσα ἡγεμονὶς αὐτὴ ἡ ὑπὸ τοῦ λαοῦ περιαδομένη ἔτι κόρη, τὴν ὁποίαν εἰς τῶν κωδίκων τοῦ Τουρκικοῦ ἔπους ὀνομάζει ἀδελφὴν τοῦ προμνημονευθέντος ἄρχοντος τοῦ Ἀμορίου Μιραὴλ.

Ἡμέραν τινὰ ὁ Σατζὶδ ἰδὼν σκυθρωπάζοντα τὸν θεῖον αὐτοῦ ἠρώτησε περὶ τοῦ αἰτίου τῆς μελαγχολίας· ὁ Ἀβδοὺλ-σαλὰμ τῷ ἀπεκρίθη — Ἐν ταύτῃ τῇ ἐδῷ ἐστερήθην τῆς καρδίας μου· ἡ ὁδὸς αὕτη, ὡς βλέπεις, ἄγει εἰς φρούριόν τι, ἔνθα βασιλεύει ὁ καλούμενος Σαραβίλ· εἰς τὸ φρούριον τοῦτο ζῇ ἡ Βανοὺ Ναρουζ (Κορὴ Νεόχρονος) θυγάτηρ τοῦ ἡγεμόνος τούτου· ταύτης ἡ εἰκὼν οὐδέποτε θὰ ἐξαλειφθῇ τῆς μνήμης μου. — Μεῖνε ἐδῶ καὶ κρύφθητι μέχρις οὗ ἐπιστρέψω, εἶπεν ἀμέσως ὁ Σατζίδ.

Ἑλληνικὰ περιβληθεὶς ἐνδύματα καὶ εἰς χριστιανὸν καλόγηρον μεταμορφωθεὶς ὁ Βαθὰλ ἔλαβε τὴν πρὸς τὸ φρούριον ἀγουσαγωγὸν ἀναβὰς εἰς τὴν κορυφὴν λόφου διέκρινε τὸ φρούριον, τοῦ ὁποίου αἱ ἐπάλξεις προσήγγιζον εἰς τὸν οὐρανόν· πρὸ τοῦ κάστρου ἐφαπλοῦτο ὁμαλὸς λειμών, ἐν ᾧ κατεσκήνου στρατὸς 6,000 περίπου ἀνδρῶν. Ἀκάρ τις Ταγανὸς καλούμενος, τοῦ Σεραβίλ ὁ βεζίρης, ἐφρούρει τὸ κάστρον. Ὅταν εἰς τοῦτο ἐπλησίασεν ὁ Σατζίδ, ὁ Ταγανὸς ἦλθεν εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ μετὰ τεσσαράκοντα μοναχῶν. Τὸν ἠρώτησαν τίς ἦτο; — Εἶμαι ὁ Ἀκακοῦς (Ἀκάκιος) υἱὸς τοῦ καλογήρου Βορᾶ· πολὺ ἐμελέτησα τὰς Γραφὰς καὶ πολλὰς ἐν τῷ βίῳ ὑπέστην κακουχίας. — Πρόσεχε, μήπως εἶσαι ὁ Βαθάλ! ἀνέκραξεν ὁ Ταγανός. — Πρὸς τίνα μὲ προσομοιάζεις! ἀνεφώνησεν ὁ Σατζίδ, καὶ εὐφώνως ἀπαγγείλας ῥητά τινα τοῦ Εὐαγγελίου προσεποιήθη τὸν ὠργισμένον καὶ ἐσφάφη διὰ νὰ φύγῃ. Ἀλλ' οἱ μοναχοὶ τὸν ἐκράτησαν κραυγάζοντες· Ἐξ ὅτου ἐκτίσθη ἡ πόλις αὕτη, τοιοῦτος τῆς πίστεως ἀστὴρ δὲν μᾶς ἐπεσκέφθη· διατί νὰ τῷ λαλήσῃς τόσον πικρὰ καὶ θλίψῃς τὴν ἀγαθὴν καρδίαν του;

Εἰς τὰς ἐπιτιμήσεις ταύτας ὁ Ταγανὸς ἔπεσεν εἰς τὰ γόνατα καὶ ἐζήτησε συγχώρησιν ἀπὸ τοῦ Σατζίδ, ἐν συνοδίᾳ τοῦ ὁποίου εἰσῆλθον εἰς τὸ κάστρον.

Μέχρι βαθείας νυκτὸς συνδιελέχθησαν καὶ συνεζήτησαν περὶ πολλῶν· οἱ μοναχοὶ νικηθέντες ὑπὸ τῆς εὐγλωττίας τοῦ Σατζίδ, τὸν ἀπεχαιρέτησαν ὅπως κατακλιθῶσι. Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἀναστὰς ἦλθεν εἰς τὸν θάλαμον τοῦ Ταγανοῦ, καὶ ἡσύχως ἀποκόψας τὴν κεφαλήν του, ἐσφάζεν ὕστερον καὶ τοὺς 40 καλογήρους. Παρατηρήσας ἐν τῇ αὐλῇ κίνησιν ἀνθρώπων, ἠρώτησε καὶ ἔμαθεν ὅτι ἔφθασεν ὁ υἱὸς τοῦ Ταγανοῦ Μιρβαοὺς (Μαυριανός;) λεγόμενος. Ἠρώτησεν ἕνα τῶν ὑπηρετῶν ποῦ κατῴκει ἡ Ναρουζ

Βανού, διότι εἶχε κατεπείγουσαν ἀγγελίαν νὰ τῇ διαβιβάσῃ.—Ἀλλ' αὐτὴν οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων δύναται νὰ ἴδῃ· εἰπὲ εἰς ἐμὲ τὸ μήνυμα, καὶ ἐγὼ τῆς τὸ ἀναγγέλλω, ἀπεκρίθη ὁ ὑπηρέτης. —Πλησίασε, τῷ εἶπεν ὁ Σατζίδ. Καὶ ἁρπάσας αὐτὸν ἔπνιξε καὶ ἐξεσφενδόνισεν ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων.

Μετὰ τοῦτο εἰσελθὼν εἰς τὸ Κάστρον, εἶδε θρόνον χρυσοπόρφυρον, καὶ ἐπὶ τούτου ἐξηπλωμένην καὶ κοιμωμένην τὴν Ναρούζ Βανού· ὡμοίαζε πρὸς τὴν ἐξαστράπτουσαν σελήνην, ὅταν ἦναι πλήρης. Τὴν ἐξύπνησεν, ἐκείνη δὲ τρομάξασα ἠθέλησε νὰ κραυγάσῃ· ὁ Σατζὶδ τῇ εἶπε·— εἶμαι ὁ Βαθάλ, καὶ μὴ φωνάξῃς, διότι διαμελίζω τὸ σῶμά σου. Ἤρχισε νὰ τρέμῃ ἡ κόρη, αὐτὸς δὲ δέσας καὶ θεὶς φίμωτρον εἰς τὸ στόμα αὐτῆς τὴν κατεβίβασεν ἀπὸ τοῦ τείχους· ἐκεῖ εὑρὼν ἵππον ἕτοιμον ἐπήδησεν ἐπ' αὐτοῦ, καὶ οὕτω περὶ τὸν ὄρθρον ἔφθασεν εἰς τὸ μέρος ἔνθα τὸν περιέμενεν ὁ Ἀβδοὺλ σαλάμ. Οὗτος ἰδὼν τὴν κόρην ἐχάρη μεγάλως, καὶ ἔπεσεν εἰς τὰ γόνατα τοῦ Σατζίδ. Ἔκτοτε τὸ πρὸς τὸν ἀνεψιὸν μῖσος τοῦ θείου ἠφανίσθη, καὶ ὁ Ἀβδοὺλ σαλὰμ ἐγένετο δοῦλος πιστότατος τοῦ Βαθάλ[1].

Ἐν Παρισίοις. Κ. Σιωπ.

ΑΝΕΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

[Μυθιστόρημα Ἕκτορος Μαλὸ βραβευθὲν παρὰ τῆς γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Μετάφρασις Λ. Ρ. Ῥαγκαβῆ].

Συνέχεια· ἰδὲ σελ. 291.

ΙΣΤ'

Εἴσοδος εἰς Παρίσια.

Ἀπείχομεν πολὺ ἀκόμη ἀπὸ τὰ Παρίσια.

Ἐκινήσαμεν ὅμως, καὶ διετρέχομεν ὁδοὺς χιονοσκεπεῖς, περιπατοῦντες ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας, καὶ ἔχοντες κατὰ πρόσωπον τὸν ψυχρὸν βορρᾶν.

Πόσον θλιβεραὶ ἦσαν αἱ μακραὶ αὗται ἡμέραι τῆς ὁδοιπορίας! Ὁ Βιτάλης ἐπροπορεύετο, ἐγὼ ἠκολούθουν, καὶ ὁ Κάπης ἔβαινεν ἐπὶ τὰ βήματά μου.

Οὕτως ἐβαδίζομεν κατὰ σειράν, λέξιν μὴ προφέροντες ἐπὶ ὥρας ὅλας, κυανοῦν ἔχοντες τὸ πρόσωπον ἐκ τοῦ ἀνέμου, ὑγροὺς ἔχοντες τοὺς πόδας καὶ γυμνὸν τὸν στόμαχον· καὶ ὅπου διηρχόμεθα, ἵσταντο οἱ ἄνθρωποι καθ' ὁδὸν καὶ μᾶς ἔβλεπον.

Βεβαίως παράδοξοι ἰδέαι τοῖς ἤρχοντο κατὰ νοῦν. Ποῦ ὁ μέγας οὗτος γέρων ἔφερεν ἄρά γε τοῦτο τὸ παιδίον καὶ τοῦτον τὸν σκύλον;

Ἡ σιωπὴ πολὺ μ' ἔθλιβεν· εἶχον ἀνάγκην ὁμιλίας, διασκεδάσεως τοῦ νοός μου· ἀλλ' ὁ Βιτάλης, ὅταν τῷ ἀπηύθυνον τὸν λόγον, μοὶ ἀπήντα βραχύτατα πάντοτε, καὶ χωρὶς νὰ μεταστρέψῃ τὴν κεφαλήν.

Εὐτυχῶς ὁ Κάπης ἦτον κοινωνικώτερος, καὶ πολλάκις, βαδίζων, ἠσθανόμην εἰς τὴν χεῖρά μου τὴν ἐπαφὴν γλώσσης ὑγρᾶς καὶ θερμῆς, τῆς γλώσσης τοῦ Κάπη, ὅστις μ' ἔλιχε θέλων νὰ μ' εἴπῃ·

— Ἠξεύρεις, ἐδὼ εἶμαι ἐγὼ ὁ Κάπης, ἐγὼ ὁ φίλος σου.

Καὶ τότε τὸν ἐθώπευον ἐλαφρῶς, χωρὶς νὰ σταθῶ.

Ἐφαίνετο δ' ἐπίσης εὐτυχὴς διὰ τὴν ἔνδειξιν ταύτην τῆς ἀγάπης μου, ὅσον ἐγὼ διὰ τὴν ἐδικήν του. Ἐνοοῦμεν ἀλλήλους καὶ ἀντηγαπῶμεθα.

Δι' ἐμὲ ἦτον ὁ Κάπης στήριγμα, καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι στήριγμα τῷ ἦμην κ' ἐγώ. Ἡ καρδία κυνὸς δὲν εἶναι ἧττον εὐαίσθητος τῆς καρδίας παιδίου.

Αἱ θωπεῖαι δ' αὗται τοσοῦτον παρηγόρουν τὸν Κάπην, ὥστε νομίζω ὅτι δι' αὐτὰς ἐνίοτε ἐλησμόνει τὸ θάνατον τῶν συντρόφων του. Ἡ δύναμις τῆς ἕξεως ὑπερίσχυε, καὶ διὰ φωτὸς ἵστατο τότε εἰς τὴν ὁδόν, περιμένων νὰ ἔλθῃ ὁ λόχος του, ὡς ὅτε ἦτον ὁ δεκανεύς του, καὶ καθῆκον εἶχε νὰ τὸν ἐπιθεωρῇ. Ἀλλὰ τοῦτο διήρκει δευτερόλεπτα μόνον, καὶ ἔπειτα ἡ μνήμη του ἀφυπνίζετο, ἀνεπόλει διατί ὁ λόχος δὲν ἤρχετο, καὶ προτρέχων ἠτένιζε τὸν Βιτάλην ὡς ἐπικαλούμενος τὴν μαρτυρίαν του ὅτι αὐτὸς δὲν ἔπταιεν. Ἂν ἡ Δόλση, ἂν ὁ Ζερβῖνος δὲν ἤρχοντο, ὁ λόγος ἦτον ὅτι δὲν ἔμελλον ποτὲ πλέον νὰ ἔλθωσιν. Ἔλεγε δὲ τοῦτο δι' ὀφθαλμῶν τοσοῦτον ἐκφραστικῶν, ὁμιλούντων καὶ νοημόνων, ὥστε συνεστέλλετο ἐκ θλίψεως ἡ καρδία μας.

Τοῦτο δὲν συνετέλει πολὺ εἰς τὸ νὰ φαιδρύνῃ τὴν ὁδοιπορίαν μας, καὶ ὅμως ἀνάγκην διασκεδάσεως εἴχομεν πολλήν, ἐγὼ μάλιστα.

Πανταχοῦ ἐπὶ τῶν πεδίων ἡπλοῦτο λευκὸν σάβανον χιόνος. Ἥλιος δὲν ἐφαίνετο εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἡ ἡμέρα ἦτον κιτρινωπὴ καὶ ὠχρά. Εἰς τοὺς ἀγροὺς οὐδεμία κίνησις, οἱ χωρικοὶ οὐδαμοῦ εἰργάζοντο· οὔτε χρεμετισμοὶ ἵππων ἠκούοντο οὔτε βῶν μυκηθμοί, ἀλλὰ μόνον κρωγμοὶ κορράκων, οἵτινες εἰς τοὺς γυμνοὺς κλάδους καθήμενοι, ἐρώναζον ὅτι πεινῶσι, καὶ δὲν εὑρίσκον ποῦ νὰ καταβῶσιν εἰς τὴν γῆν πρὸς ζήτησίν τινων σκωλήκων. Εἰς τὰ χωρία οὐδεμία οἰκία ἠνοίγετο, ἀλλὰ παντοῦ ἐρημία, παντοῦ σιωπή. Τὸ ψῦχος εἶναι δριμύ, καὶ ὅλοι κάθηνται παρὰ τὴν ἑστίαν, ἢ ἐργάζονται εἰς τοὺς κεκλεισμένους σταύλους ἢ ἀχυρῶνας.

Ἡμεῖς δ' εἰς τὰς τραχείας ἢ τὰς ὀλισθηρὰς ὁδοὺς χωροῦμεν κατ' εὐθεῖαν, χωρὶς ποτὲ νὰ ἱστάμεθα, καὶ χωρὶς ἄλλης ἀναπαύσεως πλὴν τοῦ νυκτερινοῦ ὕπνου εἰς ἱπποστάσιον ἢ εἰς μάνδραν, καὶ ἔχοντες τεμάχιον μόνον ἄρτου, καὶ αὐτὸ λεπτότατον φεῦ! διὰ τὴν ἑσπερινήν μας ἑστίασιν, ἥτις συγχρόνως εἶναι τὸ γεῦμά μας καὶ τὸ δεῖπνόν μας. Καὶ εὐτυχεῖς λογιζόμεθα

ὅταν καταλύωμεν εἰς μάνδραν, διότι τῶν ἀρνίων ἡ θέρμη μᾶς προφυλάττει ἀπὸ τοῦ ψύχους. Προσέτι δὲ καὶ εἶναι ἡ ὥρα τοῦ χρόνου καθ' ἣν αἱ ἀμνάδες θηλάζουσι τὰ ἀρνία των, καὶ οἱ ποιμένες μοὶ ἐπιτρέπουσιν ἐνίοτε νὰ βυζάνω μίαν προβατίναν, ἂν ἔχῃ γάλα πολύ. Δὲν λέγομεν ὅτι ἀποθνήσκομεν τῆς πείνης σχεδόν, ἀλλ' ὁ Βιτάλης μετὰ τῶν συνήθων του ἐπιτηδείων ὑπαινιγμῶν λέγει ὅτι «ὁ μικρὸς ἀγαπᾷ πολὺ τὸ γάλα τῆς προβατίνας, διότι ὅτε ἦτον βρέφος συνήθιζε νὰ τὸ πίνῃ, ὥστε τοῦτο τῷ ἐνθυμίζει τὴν πατρίδα του». Ὁ μῦθος οὗτος δὲν ἐπετύγχανε πάντοτε· ἀλλὰ εὐάρεστος ἐσπέρα ἦτον ἐκείνη καθ' ἣν τὸ ζητούμενον κατωρθοῦτο. Ναί, βεβαίως, πολὺ ἀγαπῶ τῆς προβατίνας τὸ γάλα, καὶ ὅταν τὸ πίω, τὴν ἐπαύριον αἰσθάνομαι ἑαυτὸν εὐρωστότερον καὶ διαθέσεως καλητέρας.

Εἰς τὰ χιλιόμετρα χιλιόμετρα προσεπέθησαν, καὶ εἰς τὰ καταλύματα καταλύματα. Ἐπλησιάζομεν εἰς τὰ Παρίσια. Καὶ ἂν δὲν μ' εἶχαν δηλώσει τοῦτο τὰ συχνὰ παρὰ τὴν ὁδὸν πεθειμένα ὄρια, θὰ τὸ ἐνόουν ἐκ τῆς δραστηριωτέρας κινήσεως ἥτις διεκρίνετο εἰς τὰς λεωφόρους, καὶ προσέτι ἐκ τοῦ χρώματος τῆς χιόνος ἥτις ἐφαίνετο πολὺ ἀκαθαρτοτέρα τῆς ἐπὶ τῶν πεδιάδων τῆς Καμπανίας.

Περίεργον δὲ πρᾶγμα, δι' ἐμὲ τοὐλάχιστον, ὅτι ἡ περίχωρος δὲν μοὶ ἐφάνη ὡραιοτέρα, οὔτε τὰ χωρία διάφορα ἐκείνων δι' ὧν εἴχομεν διέλθει πρό τινων ἡμερῶν. Τοσάκις εἶχον ἀκούσει περὶ τῶν θαυμάτων τῶν Παρισίων, ὥστε ἐνόμιζον ἐν τῇ ἀφελείᾳ μου ὅτι τὰ θαύματα ταῦτα μακρόθεν ἀνηγγέλλοντο διά τινων φαινομένων ἐκτάκτων. Καὶ δὲν ἤξευρον μὲν κυρίως τί ἔπρεπε νὰ περιμένω, οὐδ' ἐτόλμων νὰ τὸ ἐρωτήσω, οὐχ ἧττον ὅμως περιέμενον θαύματα. Χρυσᾶ δένδρα, ὁδοὶ ἔχουσαι ἑκατέρωθεν οἴκους μαρμαροκτίστους, καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς ταύτας διαβάται ὅλοι μεταξοστόλιστοι, ὅλα ταῦτα μοὶ ἐφαίνοντο φυσικώτατα.

Ὅσην ὅμως προσοχὴν καὶ ἂν ἔδιδον ἵνα ἴδω τὰ χρυσᾶ δένδρα, δὲν μοὶ διέφυγεν ὅμως ὅτι οἱ ἄνθρωποι ὅσοι μᾶς ἀπήντων δὲν μᾶς ἐκύτταζον πλέον· πιθανῶς διότι εἶχον ἄλλα κατεπείγοντα ἔργα, ἢ διότι ἦσαν συνειθισμένοι εἰς θεάματα ἄλλα, πολὺ θλιβερώτερα τοῦ ἐδικοῦ μας.

Πολὺ ἐνθαρρυντικὸν τοῦτο δὲν ἦτον.

Τί νὰ κάμωμεν εἰς τὰ Παρίσια, καὶ μάλιστα εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς βαθείας πενίας μας;

Τοῦτο ἠρώτων κατ' ἐμαυτὸν μετ' ἀληθοῦς ἀγωνίας, καὶ ἡ ἐρώτησις αὕτη ἀπησχόλει τὸ πνεῦμά μου κατὰ τὰς μακρὰς ἐκείνας πορείας.

Ἐπεθύμουν νὰ ἐρωτήσω τὸν Βιτάλην, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμων, διότι διετέλει λίαν κατηφής, καὶ βραχυλόγος εἰς τὰς συνδιαλέξεις του.

Μίαν ἡμέραν τέλος κατεδέχθη νὰ καθήσῃ πλησίον μου, καὶ ὡς μὲ ἠτένισεν, ἠσθάνθην ὅτι ἔμελλον νὰ μάθω ὅ,τι πρὸ τόσου καιροῦ ἐπεθύμουν νὰ γνωρίζω.

Ἦτον πρωΐα, καὶ εἴχομεν κοιμηθῆ εἰς ἀγροκήπιον ὀλίγον ἀπέχον μεγάλου χωρίου. Κατὰ δὲ τὰς κυανᾶς ἐπιγεγραμμένας πλάκας τῆς ὁδοῦ, ὠνομάζετο τὸ χωρίον τοῦτο Βουασσὺ Σὰν Λεζέρ. Εἴχομεν ἀναχωρήσει ἐνωρίς, ὅ,τι ἐξημέρωνε, καὶ διαβάντες ὑπὸ τὸν τοῖχον μεγάλου περιβόλου, καὶ ἔπειτα δι' ὅλου, κατὰ μῆκος, τοῦ ῥηθέντος χωρίου, εἴχομεν ἀπὸ τὸ χεῖλος κατηφόρου εἰδεῖ ἐνώπιον ἡμῶν μέγα νέφος ἀτμῶν μελανῶν, αἰωρούμενον ὑπὲρ ἀπέραντον πόλιν, ἧς μόνον ὑψηλά τινα μνημεῖα διεκρίνοντο.

Ἔτεινον καλῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς προσπαθῶν ν' ἀναγνωρίσω τί ἦτον ὁ λαβύρινθος ἐκεῖνος τῶν ὀροφῶν, τῶν κωδωνοστασίων, τῶν πύργων, τῶν συγχεομένων εἰς ὁμίχλην καὶ εἰς καπνόν, ὅτε, βραδύνας τὸ βῆμα ὁ Βιτάλης, ἦλθε κ' ἐστάθη πλησίον μου.

— Ἰδοὺ λοιπόν, μεταβάλλεται ὁ βίος ἡμῶν, εἶπεν, ὡς ἐξακολουθῶν συνομιλίαν πρὸ πολλοῦ ἀρχίσασαν. Μετὰ τέσσαρας ὥρας θὰ εἴμεθα εἰς τὰ Παρίσια.

— Ἀ! τὰ Παρίσια εἶναι αὐτὰ ἐκεῖ;

— Ἀναμφιβόλως.

Ἐν ᾧ δ' ὁ Βιτάλης μοὶ ἔλεγεν ὅτι ἦσαν τὰ Παρίσια πρὸ ὀφθαλμῶν ἡμῶν, ἀκτὶς διέσχισε στιγμαιίως τὰ σύννεφα, καὶ εἶδον, τάχεῖαν ὡς ἀστραπήν, χρυσῆν λάμψιν ἐμπρός μου.

Ἤδη προφανὲς ἦτον ὅτι δὲν εἶχον ἀπατηθῆ, καὶ ὅτι θὰ εὕρισκον τὰ χρυσᾶ δένδρα.

Ὁ Βιτάλης δ' ἐξηκολούθησεν·

— Εἰς τὰ Παρίσια θὰ χωρισθῶμεν.

Ἐν μιᾷ στιγμῇ ἔγινε πέριξ μου νύξ, καὶ δὲν ἔβλεπον πλέον τὰ χρυσᾶ δένδρα.

Ἔστρεψα δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν Βιτάλην, καὶ ἐκεῖνος ἐπίσης μ' ἐκύτταξε, καὶ ἡ ὠχρότης τοῦ προσώπου μου, τὰ τρέμοντα χείλη μου, τῷ ἐξήγησαν τί διέτρεχεν ἐντός μου.

— Εἶσαι ἀνήσυχος, εἶπε, καὶ λυπεῖσαι, νομίζω.

— Νὰ χωρισθῶμεν! εἶπον τέλος, ὅταν παρῆλθεν ἡ πρώτη στιγμὴ τῆς ἐκπλήξεως.

— Δυστυχὲς παιδίον!

Ἡ λέξις αὕτη, καὶ πρὸ πάντων ὁ τόνος καθ' ὃν τὴν ἐπρόφερε, μοὶ ἔφερε τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς. Πρὸ τοσούτου χρόνου δὲν εἶχον ἀκούσει ἕνα λόγον συμπαθῆ.

— Ἀ! εἶσθε ἀγαθός, τῷ εἶπον.

— Σὺ εἶσαι ἀγαθός, καλὸν παιδίον, καλή, πολὺ καλὴ καρδία. Βλέπεις, ὑπάρχουν εἰς τὴν ζωὴν στιγμαὶ καθ' ἃς ἔρχεται ἡ διάθεσις τοῦ ν' ἀναγνωρίζωμεν αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ τοῦ νὰ συγκινώμεθα. Ὅταν τὰ πάντα προχωρῶσι καλῶς, πορευόμεθα τὴν ὁδόν μας, χωρὶς νὰ συλλογιζώμεθα τοὺς συνοδοιπόρους μας· ἀλλ' ὅταν κακῶς προχωρῶσι τὰ πράγματα, ὅταν αἰσθανώμεθα

ὅτι ἐπλανήθημεν εἰς δρόμον κακόν, καὶ πρὸ πάντων ὅταν εἴμεθα γέροντες, δηλαδὴ ἄνευ ποιθήσεως εἰς τὴν ἐπαύριον, τότε ἔχομεν ἀνάγκην νὰ στηριζώμεθα εἰς τοὺς περιστοιχίζοντας ἡμᾶς, τότε εἴμεθα εὐτυχεῖς εὑρίσκοντες αὐτοὺς πλησίον μας. Ἐγὼ νὰ λαμβάνω σὲ ὡς στήριγμα, τοῦτο σοὶ φαίνεται παράδοξον· δὲν εἶναι ἀληθές; Καὶ ὅμως οὕτως ἔχει. Καὶ αὐτὸ ἤδη τοῦτο, ὅτι ἔχεις δεδακρυσμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐν ᾧ μὲ ἀκούεις, καὶ αὐτὸ μὲ ἀνακουφίζει. Διότι καὶ ἐγώ, φίλτατον Ῥεμίδιον, καὶ ἐγὼ ἔχω λύπην.

Μόνον εἰς μετὰ ταῦτα χρόνους, ὅτε εἶχον καὶ ἐγὼ τίνα ν' ἀγαπῶ, τότε πρῶτον ἠσθάνθην καὶ ἐνόησα πόσον ὀρθοὶ ἦσαν οὗτοι οἱ λόγοι.

— Τὸ δυστύχημα εἶναι, ἐξηκολούθησεν ὁ Βιτάλης, ὅτι ἔρχεται ἡ ἀνάγκη τοῦ χωρισμοῦ ἀκριβῶς καθ' ὃν καιρὸν ἐπιθυμοῦμεν μάλιστα τὴν προσέγγισιν.

— Ἀλλὰ, εἶπον δειλῶς, σκοπὸν δὲν ἔχετε νὰ μ' ἐγκαταλείψητε εἰς τὰ Παρίσια;

— Ὄχι, ἀναμφιβόλως. Δὲν θέλω νὰ σ' ἐγκαταλείψω· ἔσο βέβαιος. Τί θὰ ἐγίνεσο εἰς τὰ Παρίσια, ἂν ἔμενες μόνος, καλόν μου παιδίον; Ἔπειτα καὶ δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ σ' ἐγκαταλείψω· ἤξευρέ το. Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν δὲν ἠθέλησα νὰ σὲ παραδώσω εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἀγαθῆς ἐκείνης κυρίας, ἥτις ἤθελε νὰ σ' ἀναλάβῃ καὶ νὰ σ' ἀναθρέψῃ ὡς υἱόν της, ἀνέλαβον ἐγὼ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ σ' ἀναθρέψω ὅσον δυνηθῶ καλλίτερον. Δυστυχῶς αἱ περιστάσεις μοὶ εἶναι δυσμενεῖς. Πρὸς τὸ παρὸν οὐδὲν δύναμαι ὑπὲρ σοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον νομίζω νὰ χωρισθῶμεν, ὄχι διὰ πάντοτε, ἀλλὰ διά τινας μῆνας, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ζήσωμεν ἕκαστος χωρὶς κατὰ τοὺς τελευταίους χειμερινοὺς μῆνας. Μετ' ὀλίγας ὥρας θὰ εὑρεθῶμεν εἰς Παρίσια. Τί θέλεις νὰ κάμωμεν, ὅτε ὅλος ἡμῶν ὁ θίασος εἶναι τώρα ὁ Κάπης μόνος;

Ἀκούσας τ' ὄνομά του, ὁ κύων ἦλθε καὶ ἐστάθη ἐμπρός μας, καὶ ἀφ' οὗ ἔφερε τὸν ἐμπρόσθιον πόδα εἰς τὸ αὐτίον του εἰς στρατιωτικὸν χαιρετισμὸν, τὸν ἔθεσεν ἔπειτα εἰς τὴν καρδίαν του, ὡς ἂν ἤθελε νὰ μᾶς διαβεβαιώσῃ περὶ τῆς ἀφοσιώσεώς του.

Εἰς τὴν θέσιν δ' εἰς ἣν εὑρισκόμεθα, τοῦτο δὲν ἐπραΰνε τὴν συγκίνησιν ἡμῶν.

Ὁ Βιτάλης ἐστάθη μίαν στιγμὴν, καὶ τὸν ἐθώπευσεν εἰς τὴν κεφαλήν.

— Καὶ σὺ, εἶπεν, εἶσαι καὶ σὺ καλὸν ζῶον. Ἀλλὰ φεῦ! διὰ τῆς ἀγαθότητος μόνης εἰς τὸν κόσμον δὲν ζῶμεν. Χρειάζεται αὐτὴ διὰ τὴν εὐτυχίαν ἐκείνων, οἵτινες μᾶς περισποιχίζουσιν· ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἄλλο τι, καὶ τοῦτο δὲν τὸ ἔχομεν. Τί νὰ κάμωμεν θέλεις, ὅταν μᾶς μένει μόνος ὁ Κάπης; Ἐννοεῖς, δὲν εἶναι ἀληθές; ὅτι τώρα πλέον δὲν δυνάμεθα νὰ δίδωμεν παραστάσεις.

— Ἀναμφιβόλως.

Τὰ παιδάρια τῶν τριόδων θὰ μᾶς περιέπαιζον, θὰ μᾶς ἔρριπτον σάπια λεμόνια, καὶ οὔτε τεσσαράκοντα ὀβολῶν εἴσπραξιν δὲν θὰ εἴχομεν καθ' ἡμέραν. Θέλεις νὰ μᾶς τρέφωσι καὶ τοὺς τρεῖς τεσσαράκοντα ὀβολοὶ, οἵτινες τὰς ἡμέρας βροχῆς, χιόνος καὶ μεγάλου ψύχους θὰ ἔλειπον καὶ αὐτοί;

— Καὶ ἡ ἅρπα μου;

— Ἂν εἶχον δύω παιδία ὡς σὲ, ἴσως ἦτον δυνατὸν ἀκόμη· ἀλλ' εἷς γέρων ὡς εἶμαι ἐγὼ, καὶ ἓν παιδίον τῆς ἡλικίας σου, κακὴ ὑπόθεσις! Δὲν εἶμαι ἀκόμη ἀρκετὰ γέρων. Ἂν ἤμην πλέον ἀδύνατος, ἢ ἂν ἤμην τυφλός . . . ἀλλὰ δυστυχῶς εἶμαι ὅ,τι εἶμαι, δηλαδὴ οὐχὶ εἰς τοιαύτην κατάστασιν ὥστε νὰ διεγείρω τὸν οἶκτον, εἰς τὰ Παρίσια δὲ, ὅπως ἐλκύσῃ τις τὴν συμπάθειαν τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες βιάζονται πάντοτε καὶ σπεύδουσιν εἰς τὰς ὑποθέσεις των, πρέπει νὰ εἶναι εἰς κατάστασιν ἐλεεινοτάτην. Προσέτι πρέπει νὰ μὴ ἐντρέπηται νὰ ἐπικαλῆται τὴν δημοσίαν ἐλεημοσύνην, καὶ τοῦτο μοὶ εἶναι ἀδύνατον. Πρέπει νὰ εὕρωμεν ἄλλο τίποτε. Ἰδοὺ λοιπὸν τί ἐσκέφθην καὶ τί ἀπεφάσισα. Μέχρι τοῦ τέλους τοῦ χειμῶνος θὰ σὲ δώσω εἰς ἕνα πατρόνε, ἕνα κύριον, ὅστις θὰ σὲ κατατάξῃ μὲ ἄλλα παιδία, νὰ παίζῃς ἅρπαν.

Ὅταν ἐγὼ ἀνέφερα τὴν ἅρπαν μου, δὲν ἐσυλλογιζόμην τοιαύτην λύσιν.

Ὁ Βιτάλης ὅμως δὲν μοὶ ἀφῆκε τὸν καιρὸν νὰ τὸν διακόψω.

— Τὸ κατ' ἐμὲ, εἶπεν ἐξακολουθῶν, θὰ δώσω μαθήματα ἅρπης, *πίβας* καὶ βιολίου εἰς τοὺς Ἰταλόπαιδας τῶν δρόμων τῶν Παρισίων. Εἶμαι γνωστὸς εἰς τὰ Παρίσια, διότι πολλάκις ἤμην ἐδῶ, καὶ ἀπὸ ἐδῶ εἶχον ἀναχωρήσει ὅτε ἦλθον εἰς τὸ χωρίον σου. Μοὶ ἀρκεῖ νὰ ζητήσω μαθήματα, καὶ ἠμπορῶ νὰ ἔχω περισσότερα ἀφ' ὅ,τι προφθάνω νὰ δίδω. Θὰ ζήσωμεν, ἀλλ' ὁ καθεὶς κατ' ἰδίαν. Ἐν ᾧ δὲ δίδω μαθήματα, θ' ἀσχοληθῶ καὶ εἰς τὸ νὰ διδάξω δύω κυνάρια εἰς ἀντικατάστασιν τῆς Δόλσης καὶ τοῦ Ζερβίνου. Θὰ ταχύνω τὴν ἀνατροφήν των, καὶ τὴν ἄνοιξιν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ κινήσωμεν πάλιν ὁμοῦ, Ῥεμίδιόν μου, καὶ τότε πλέον δὲν θὰ χωρισθῶμεν ποτὲ, διότι ἡ τύχη δὲν εἶναι πάντοτε δυσμενὴς πρὸς τοὺς ἔχοντας τὴν γενναιότητα νὰ παλαίωσι. Γενναιότητα σοὶ ζητῶ τὴν στιγμὴν ταύτην καὶ καρτερίαν προσέπι. Βραδύτερον θὰ βελτιωθῇ ἡ κατάστασις. Μίαν μόνον κακὴν στιγμὴν ἔχομεν νὰ ὑπομείνωμεν. Τὴν ἄνοιξιν θὰ ἐπαναλάβωμεν τὴν ἐλευθέραν μας δίκιταν. Θὰ σὲ φέρω εἰς τὴν Γερμανίαν, εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἰδοὺ μεγαλάνειες τώρα, καὶ τὸ πνεῦμά σου ἀναπτύσσεται. Θὰ σοὶ διδάξω πολλὰ, καὶ θὰ σὲ καταστήσω ἄνθρωπον ἀληθῶς. Τοῦτο τὸ ὑπεσχέθην εἰς τὴν κυρίαν Μίλλιγαν, καὶ θὰ τὸ ἐκτελέσω. Τ' ἀγγλικὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τῶν ὁδοιπορικῶν σου

τῶν ἤρχισα νὰ σοὶ τὰ διδάσκω. Ἰταλικὰ, γαλλικὰ, εἶσαι ἤδη γνώσεις ὄχι εὐκαταφρόνητοι διὰ παιδίον τῆς ἡλικίας σου. Ἐκτὸς ὅτι καὶ τὸ σῶμά σου ἔγινεν ἤδη εὔρωστον. Θὰ ἰδῆς, φίλτατον Ῥεμίδιον, θὰ ἰδῆς. Μὴ ἀπελπιζώμεθα.

Τὸ μέτρον τοῦτο ἦτον ἴσως τὸ προσφορώτατον διὰ τὴν παροῦσαν ἡμῶν κατάστασιν· καὶ ὅταν τὸ συλλογίζωμαι σήμερον, ἀναγνωρίζω ὅτι ὁ κύριός μου ἔπραξε τότε ὅ,τι ἦτον δυνατὸν ὅπως ἐξέλθωμεν ἐκ τῆς δεινῆς ἡμῶν θέσεως. Ἀλλ' αἱ ἰδέαι ἃς φέρει ἡ σκέψις διαφέρουσιν ἐκείνων, αἵτινες φύονται ἐκ τῆς πρώτης ὁρμῆς.

Εἰς ὅ,τι μοὶ ἔλεγε δύω πράγματα ἔβλεπον·

Τὸν χωρισμὸν ἡμῶν.

Τὸν *παδρόνε*.

Κατὰ τὰς ἐκδρομὰς ἡμῶν εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία εἶχον πολλάκις ἀπαντήσει τοιούτους *παδρόνας* ἢ κυρίους, οἵτινες συνάγουσι παιδία ὅθεν δήποτε, καὶ τὰ διοικοῦσι διὰ τῆς ῥάβδου.

Οὗτοι δὲν ὡμοίαζον ποτῶς τὸν Βιτάλην, ἀλλ' ἦσαν τραχεῖς, ἄδικοι, ἀπαιτητικοὶ, μέθυσοι, πάντοτε διὰ στόματος ἔχοντες τὴν ὕβριν καὶ τὴν βλασφημίαν, καὶ πάντοτε ὑψωμένην τὴν χεῖρα.

Ἡ τύχη πιθανὸν ἦτον νὰ μὲ παραδώσῃ εἰς ἕνα τῶν φοβερῶν τούτων πατρώνων.

Καὶ καλὸν ἀκόμη ἂν ἡ τύχη μοὶ ἔδιδε, καὶ τοῦτο θὰ ἦτον μεταβολή.

Μετὰ τὴν τροφόν μου ὁ Βιτάλης.

Μετὰ τὸν Βιτάλην ἄλλος.

Πάντοτε τοιαύτη τύχη θὰ μοὶ ἐπεκρέματο;

Δὲν θὰ εὕρισκον ποτὲ κἀνένα, ὃν ν' ἀγαπῶ διαρκῶς;

Βαθμηδὸν εἶχον καταντήσει νὰ προσηλωθῶ εἰς τὸν Βιτάλην ὡς εἰς πατέρα.

Πάντοτε ἄνευ οἰκογενείας!

Πάντοτε μόνος εἰς τὸν κόσμον!

Πάντοτε πλάνης ἐπὶ τῆς εὐρείας γῆς, χωρὶς σταθερᾶς διαμονῆς οὐδαμοῦ!

Πολλὰ θὰ εἶχον ν' ἀπαντήσω, καὶ οἱ λόγοι μοὶ ἀνέβρυον ἐκ τῆς καρδίας εἰς τὰ χείλη, ἀλλὰ τοὺς κατέστειλα.

Ὁ κύριός μου μοὶ εἶχε ζητήσει θάρρος καὶ καρτερίαν. Ἤθελον νὰ τῷ ὑπακούσω, καὶ νὰ μὴ αὐξήσω τὴν λύπην του.

Ἀλλὰ καὶ δὲν ἦτον πλέον πλησίον μου, καὶ ὡς ἂν ἐφοβεῖτο ν' ἀκούσῃ ὅ,τι προέβλεπεν ὅτι θὰ τῷ ἀποκριθῶ, εἶχε πάλιν προπορευθῆ, καὶ ἐπετριπάτει βήματά τινα ἐμπρός μου.

Ἐγὼ δὲ τὸν ἠκολούθουν, καὶ μετ' ὀλίγον ἐφθάσαμεν εἰς ποταμὸν, ὃν διέβημεν ἐπὶ γεφύρας λασπώδους ὁποίαν δὲν εἶχον ἀκόμη ἰδεῖ. Ἡ χιὼν, μέλαινα ὡς σκόνη ἀνθράκων, ἐξέτεινεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἐπιφάνειαν κινητὴν, εἰς ἣν οἱ πόδες μας ἐχώνοντο μέχρι τῶν ἀστραγάλων.

Πέραν δὲ τῆς γεφύρας ταύτης ὑπῆρχε χωρίον, ἔχον ζενὰς τὰς ὁδοὺς, καὶ μετὰ τὸ χωρίον τοῦτο ἤρχιζε πάλιν ἡ ἐξοχὴ, ἀλλ' ὄχι πλέον ἐξοχὴ πλήρης, ὡς μέχρι τοῦδε, πενιχρῶν οἰκιῶν.

Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ διεσταυροῦντο ἀδιακόπως ἢ ἠκολούθουν ἀλλήλας αἱ ἅμαξαι. Ἐπλησίασα δ' ἐγὼ τὸν Βιτάλην, καὶ ἐπεριπάτουν εἰς τὴν δεξιάν του, ἐν ᾧ ὁ Κάπης μᾶς ἠκολούθει τὴν μύτην εἰς τὰς πτέρνας μας.

Μετ' οὐ πολὺ δὲν ἤμεθα πλέον εἰς τὴν ἐξοχὴν, ἀλλ' ἐντὸς ὁδοῦ ἧς τὸ πέρας δὲν ἐφαίνετο. Ἑκατέρωθεν, καὶ ὅσον μακρὰν ἐβλέπομέν, παρίσταντο εἰς τὰς ὄψεις μας οἰκίαι πτωχαὶ, ῥυπαραὶ, καὶ πολὺ ὀλιγώτερον ὡραῖαι τῶν τοῦ Βορδῶ, τῆς Τολώσης καὶ τῆς Λυῶνος.

Τὴν χιόνα εἶχον σωρεύσει εἰς διάφορα μέρη, καὶ εἰς τοὺς μαύρους τούτους σωροὺς εἶχον ῥίψει στάκτην, ὄσπρια σάπια, παντὸς εἴδους ἀκαθαρσίας. Τὸν ἀέρα ἐπλήρουν ἀναθυμιάσεις δυσώδεις, καὶ τὰ παιδία, ὅσα ἔβλεπον παίζοντα ἐμπρὸς τῶν θυρῶν, εἶχον τὴν ὄψιν ὠχράν. Συνεχῶς δὲ διήρχοντο βαρεῖαι ἅμαξαι, καὶ τὰς διέφευγον τὰ παιδία μετὰ πολλῆς δεξιότητος, καὶ χωρὶς νὰ φαίνωνται ἀνησυχοῦντα ποσῶς δι' αὐτάς.

— Ποῦ εἴμεθα λοιπόν; ἠρώτησα τὸν Βιτάλην.

— Εἰς τὰ Παρίσια, φίλτατε.

— Εἰς τὰ Παρίσια; . . .

Ἦτον δυνατόν; Τὰ Παρίσια ἦσαν ταῦτα;

Ποῦ λοιπὸν ἦσαν αἱ μαρμάριναι οἰκίαι μου;

Ποῦ ἦσαν λοιπὸν οἱ μεταξοστόλιστοι παροδίται μου;

Πόσον ἄσχημος, πόσον πενιχρὰ ἡ ἀλήθεια!

Ταῦτα λοιπὸν τὰ Παρισία ἐκεῖνα, ἃ μετὰ τοσούτου πόθου ἤθελον νὰ ἴδω!

Ἐκεῖ θὰ ἔμενον διὰ τοῦ ἐπιλοίπου χειμῶνος, χωρισθεὶς τοῦ Βιτάλη . . . καὶ τοῦ Κάπη.

(Ἕπεται συνέχεια)

ΟΙ ΝΕΟΦΟΡΟΙ

τῶν ἀγγλικῶν ἐφημερίδων.

Reporters ὀνομάζονται παρὰ τοῖς Ἄγγλοις (τὴν δὲ λέξιν ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ παρέλαβον καὶ οἱ Γάλλοι) οἱ, ὅπως ἡμεῖς σήμερον λέγομεν κακῶς νεολογοῦντες, *νεολόγοι*, ἤτοι συλλογεῖς εἰδήσεων καὶ νέων. Οἱ νεολόγοι οὗτοι ἀποκαλούμενοι καὶ *δεκάλεπτοι συντάκται* (penny-a-liners), διότι λαμβάνουν μίαν *πέννα*ν ἤτοι δύο γαλλικὰ σολδία δι' ἕκαστον στίχον τῶν εἰδήσεών των, εἶνε ὑπάλληλοι τῶν ἐφημερίδων, δημοτικώτατοι ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ διατρέχουσι καθ' ἑκάστην τὸ ἄστυ, θηρεύοντες συμβάματα παντὸς εἴδους, πυρκαϊὰς καὶ ἐγκλήματα. Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἐφημεριδογράφων, εἰς οὓς οἱ πόδες εἶνε μᾶλλον ἀπαραίτητοι τοῦ ὕφους, ἀπησχόλησε διὰ μακροῦ χρόνου τὴν εὐφυΐαν τῶν σατυρικῶν συγγραφέων, ἐπέχον ἐν τῷ ἀγγλικῷ θεάτρῳ τὴν αὐτὴν περίπου θέσιν καὶ οἱ παράσιτοι ἐν τῷ ἀρχαίῳ. Παρεστάθησαν π. χ. οἱ ἀγγελιαφόροι οὗτοι ὡς ἀναγγέλλοντες σήμερον ἄνθρωπόν

τινὰ τεθνεῶτα, διὰ νὰ εὕρωσι πῶς νὰ δειπνήσωσι, καὶ αὔριον ἀνεγείροντες ἐκ νεκρῶν αὐτὸ τοῦτο τὸ πρόσωπον, διὰ νὰ κερδήσωσι τὸ γεῦμά των, ἕτοιμοι νὰ ἴδωσι τὸ ἥμισυ τοῦ Λονδίνου καταποντιζόμενον ὑπὸ σεισμοῦ, διὰ νὰ διηγηθῶσιν ἀκολούθως τὴν καταστροφὴν εἰς τὸ περισωθησόμενον ἕτερον ἥμισυ.

Ἰδοὺ ποίαν εἰκόνα τοῦ ἀγγελιαφόρου τούτου ὑποτυποῖ εἰς ἡμᾶς εἷς τῶν συγγραφέων τούτων. Μόλις ἐπυρπολήθη οἰκία τις, μόλις διεπράχθη τις φόνος, μόλις κατεπατήθη καὶ συνεθραύσθη παιδίον τι, καὶ παρευθὺς ἐν μέσῳ τοῦ συρρέυσαντος πλήθους διακρίνεται ἄνθρωπός τις, ὅστις ἀποτείνει ἐρωτήσεις ἐπ' ἐρωτήσεων τρέχων ἀπὸ τούτου εἰς ἐκεῖνον, ἀνερευνᾷ τὰς ἐλαχίστας λεπτομερείας τοῦ συμβεβηκότος, λαμβάνει σημειώσεις προχείρους, καὶ ὅστις, ἐὰν τὸ πλῆθος εἶνε πυκνὸν ἢ ἀπωθῆται ὑπὸ τῶν ὀχληρῶν, ἀνθίσταται καὶ ἐμμένει σταθερὸς εἰς τὴν θέσιν του, ἢ παρεισγωρεῖ ἐκ παντὸς τρόπου, ἐπικαλούμενος τὸν τίτλον του, καὶ ἐπαναλαμβάνων ὅτι εἶνε «Κύριος τοῦ τύπου (a gentlemant of the press)». Ἐκ τοῦ πολυαρίθμου προσωπικοῦ, ὅπερ συντελεῖ πλειότερον ἢ ὀλιγώτερον εἰς τὴν σύνταξιν ἐφημερίδος, οἱ δεκάλεπτοι συντάκται εἶνε οἱ ὑπὲρ πάντας γνωστότεροι εἰς τὸ ἀγγλικὸν δημόσιον. Εἶνε δὲ πάντοτε καὶ πανταχοῦ παρόντες, εἰς τὰ γραφεῖα τῶν ξενοδοχείων, ὅπου καταλύουσιν ἐπίσημοι ξένοι, εἰς τὰς θύρας τῶν ἐπισήμων ἀσθενῶν, εἰς ὅλας τὰς συναθροίσεις, εἰς τοὺς παντὸς εἴδους ἀγῶνας, εἰς τὰς ἀλεκτρυονομαχίας, κάτωθεν τῶν ἱκριωμάτων, ἐφ' ὧν ἐκτελοῦνται αἱ θανατικαὶ ποιναί. Ἐὰν, ἐπὶ δημοσίας ἁμάξης, εἰς τόπον διασκεδάσεως, εἰς θέαμά τι παριστάμενον ἐν ὑπαίθρῳ, εἰς ἀπαγχόνισιν, εἰς συνοδίαν βασιλικὴν ἢ ἄλλην, ἄνθρωπός τις φαίνεται ὁμιλητικώτερος τῶν ἄλλων, λαλῇ μεγαλοφωνότερον, εἶνε προθυμότερος εἰς τὰς ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις, εἶνε ἐνήμερος εἰς ὅλα, γνωρίζῃ λεπτομερέστατα τὰς φήμας τῆς ἡμέρας, καὶ εὑρίσκῃ ἀφορμὴν νὰ γελᾷ δι' ὅ,τι δήποτε, ἀρκεῖ νὰ δείξῃ τὸ ἄκρον μόνον χαρτίου ἢ μολυβδοκονδύλου, ἔσο βέβαιος καὶ πείσθητι, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἀνήκει εἰς τὸν τύπον. ?

Γνῶμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωχιοῦ.]

462.

Ἡ αὐτὴ ὑπερηφάνεια, ἡ κακίζουσα τὰ ἐλαττώματα, ὧν εἴμεθα ἐστερημένοι, ἐξωθεῖ ἡμᾶς πρὸς τὴν καταφρόνησιν τῶν προτερημάτων, ὧν ἀμοιροῦμεν.

463.

Πολλάκις μᾶλλον ἐξ ὑπερηφανείας ἢ ἐξ ἀγαθότητος θρηνοῦμεν τὰς συμφορὰς τῶν ἡμετέρων ἐχθρῶν. Ἐπιδεικνύομεν δὲ πρὸς αὐτοὺς συμπάθειαν, ὅπως δείξωμεν ὅτι εἴμεθα αὐτῶν κρείττονες.

464.

Ὑπάρχει ἀγαθῶν καὶ κακῶν ὑπερβολή, τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν ὑπερβαίνουσα.

465.

Πολὺ σπανίως εὑρίσκει τοσαύτην προστασίαν ἡ ἀθωότης, ὅσην τὸ ἔγκλημα.

466.

Ἐξ ὅλων τῶν βιαίων παθῶν τὸ μᾶλλον τὰς γυναῖκας μὴ ἀσχημίζον εἶναι ὁ ἔρως.

467.

Οὐχὶ τοσοῦτον τὸ λογικὸν, ὅσον ἡ ματαιότης, ἐξωθεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς πράξεις τῶν ὀρέξεων αὐτοῦ ἐναντίας.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Ὁ κ. Α ἔλεγεν ἡμέραν τινὰ πρός τινα τραπεζίτην, ὃν ἐπεσκέπτετο: «Πρὸ ὀλίγου ἐδείπνησα μεθ' ἑνὸς ποιητοῦ. Εἰς τὰ ἐπιδόρπια μᾶς ἐπρόσφερεν ἓν *ἐπίγραμμα* θαυμάσιον». Εὐθὺς ὁ τραπεζίτης προσκαλέσας τὸν μάγειρόν του, τὸν ἐρωτᾷ: «Διατί δὲν μᾶς ἔκαμες καὶ μᾶς ἀκόμη *ἐπιγράμματα*;

*
* *

Ἅμα εἰσελθὼν εἰς τὴν αἴθουσαν ὁ μικρὸς Γεώργιος τρέχει πρὸς τὴν μητέρα του καὶ τῆς λέγει:

— Δός μου κ' ἐμένα, μαμμά, ἀπ' αὐτό.

— Δὲν ἔχω τίποτε νὰ σοῦ δώσω, παιδί μου.

— Ἀ, ναί! Τώρα ἤκουσα τὴν ἀδελφούλαν μου, ὅπου σοῦ ἔλεγεν: εὐχαριστῶ!

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

Σκεπτικός τις ἐκ τῶν ἡμετέρων φίλων, οὗ τινος ἡ κεφαλὴ πρὸ πολλοῦ ἀπέβαλε καὶ τὰ ὄνειρα καὶ τὰς τρίχας της, ἔλεγεν: Ὅσῳ μᾶλλον γηράσκει τις, τόσῳ μᾶλλον εὐαίσθητος ἀποβαίνει πρὸς τὰ κατὰ φαντασίαν δυσυχήματα, τόσῳ μᾶλλον συγκινεῖ αὐτὸν ἡ παράστασις δράματος, ἢ ἡ ἀνάγνωσις μυθιστορίας . . . ἀλλ' ἐξ ἐναντίας τόσον ὀλιγώτερον συγκινεῖ αὐτὸν ἡ πραγματικὴ δυστυχία.

—

Λουδοβίκος ὁ ΙΕ', παιδίον ἔτι ὤν, ἐξήρχετο ἡμέραν τινὰ ἐκ τῶν Βερσαλλιῶν μετὰ τοῦ παιδαγωγοῦ του. Εἰς τὴν πύλην τῶν ἀνακτόρων εὑρίσκετο καὶ καθαριστής τις ὑποδημάτων, ὅστις ἀπεκαλύφθη ἐνώπιον τοῦ νεαροῦ βασιλέως.

Ὁ παιδαγωγὸς ἀφεὶς τὴν χεῖρα τοῦ βασιλέως, ἀπέδωκεν εἰς τὸν πτωχὸν τὸν χαιρετισμόν.

— Πῶς, κύριε; χαιρετᾶτε ἕνα ὑπηρέτην; ἠρώτησεν ὁ βασιλεύς.

— Μεγαλειότατε, ἀπεκρίθη ὁ παιδαγωγὸς, προτιμῶ νὰ χαιρετήσω ἕνα ὑπηρέτην, παρὰ νὰ εἴπωσιν ὅτι εἷς ὑπηρέτης ἔχει πλειοτέραν εὐγένειαν τρόπων ἀπὸ ἐμέ.

ΙΩΝΑΣ.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Εἶνε πολὺ ἐπικινδυνότερον ὁ κακὸς λόγος παρὰ τὸ πρόσκομμα τοῦ ποδὸς, διότι τῆς μὲν ἀδιακρίτου γλώσσης τὸν τόκον πληρώνει ἡ κεφαλὴ, διὰ δὲ τὸ πρόσκομμα τιμωρεῖται μόνον ὁ πούς.

*** Ἐμποροῦμεν νὰ συνεννοώμεθα μ' ἐκεῖνον, οὔτινος δὲν συμμεριζόμεθα τὰ δάκρυα, ἀλλ' οὐδέποτε μ' ἐκεῖνον, οὗ τινος δὲν ἐννοοῦμεν τὸν γέλωτα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἀξιοσημείωτος γάμος ἐτελέσθη ἐσχάτως ἐν Γερμανίᾳ. Παρὰ πάσας τὰς ἐν ταῖς γερμανικαῖς αὐλαῖς ἐπικρατούσας ἀρχαίας καὶ ἐρριζωμένας παραδόσεις, ἡ ἀρχιδούκισσα τῆς Βυρτεμβέργης Παυλίνα, ἐρασθεῖσα σφοδρῶς νέου τινὸς ἰατροῦ ἐκ Βρεσλαυΐας, τοῦ δόκτορος Βίλελμ, ἀπεφάσισε νὰ συζευχθῇ αὐτόν. Μάτην ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια ἠγωνίσθη πάσῃ δυνάμει νὰ ἀποτρέψῃ τὸν γάμον· ἡ ἀρχιδούκισσα ἔμεινεν ἀμετάπειστος. Τελευταῖον ὁ βασιλεὺς τῆς Βυρτεμβέργης διεκήρυξεν εἰς τὴν ἀρχιδούκισσαν ὅτι, ἵνα δώσῃ τὴν συναίνεσιν αὐτοῦ εἰς τὸ συνοικέσιον, ἀνάγκη ἦτο νὰ ἀπεκδυθῇ αὕτη, πρὶν νυμφευθῇ ἁπλοῦν πολίτην, παντὸς ἡγεμονικοῦ τίτλου καὶ πάντων τῶν προνομίων, ἅτινα παρεῖχεν αὐτῇ ἡ ἐν τῇ βασιλικῇ οἰκογενείᾳ θέσις της. Τὴν θυσίαν ταύτην ἡ ἀρχιδούκισσα ἐξέρξε μετὰ πάσης προθυμίας· οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τελέσει τοῦ γάμου ἐμφαντικώτατα ἀπέδειξε πόσον ἡ διάνοια αὐτῆς καὶ τὰ αἰσθήματα ἦσαν ἀνώτερα ἀληθῶς πάσης προλήψεως. Εἰς τὴν τυπικὴν ἐρώτησιν τοῦ ἱερέως ἐὰν δέχεται ὡς σύζυγον τὸν παρ' αὐτῇ ἱστάμενον ἰατρὸν, ἡ ἀρχιδούκισσα δὲν περιωρίσθη εἰς τὴν συνήθη μονοσύλλαβον ἀπάντησιν, ἀλλ' ἀπεκρίθη οὕτως· «Ναὶ, τὸν δέχομαι, καὶ διακηρύττω ὅτι εἰς οὐδὲν λογίζομαι τὰ ἡγεμονικὰ προνόμια ἀπέναντι τῆς μελλούσης εὐτυχίας μου, καὶ ὅτι τὴν τύχην μου θεωρῶ ὡς τὴν μᾶλλον ἀξιοζήλευτον».

Τὸ μικρὸν τοῦτο γεγονὸς δὲν ἀναμιμνήσκει τὴν Γερμανίαν τῆς κυρίας Στάελ, καὶ δὲν ἀποδεικνύει ὑπάρχουσαν αὐτὴν ἔτι, οἵαν τὴν περιέγραψεν ἡ γραφὶς τῆς διασήμου συγγραφέως;

Οὐδέποτε ἄλλοτε ἴσως οἱ ἐπιστήμονες ἠσχολήθησαν περὶ τῆς ὑγιείας καὶ τῆς εὐεξίας τῶν βρεφῶν ὅσον κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους. Τὰ ζητήματα τοῦ θηλασμοῦ, τοῦ ἀπογαλακτισμοῦ, τῆς διατροφῆς κλπ. κλπ. ἐμελετήθησαν καὶ ἐξητάσθησαν μετὰ πλείστης ὅσης προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας. Ἓν δὲ μόνον ζήτημα ὑπελείπετο, τὸ τοῦ βάρους τῶν βρεφῶν, ὅπερ θεωρεῖται ὡς θερμόμετρον τρόπον τινὰ ἀψευδὲς τῆς καταστάσεως τῆς ὑγιείας αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο ἐγένετο ἐπ' ἐσχάτων θέμα λόγου τοῦ ἐν Παρισίοις ἰατροῦ Ἀδ. Νικολάου, ὅστις διὰ τῶν εὐφραδῶν καὶ σοφῶν αὐτοῦ ὁμιλιῶν κατέστησε κοινὰς καὶ εὐλήπτους πολλὰς ὠφελίμους γνώσεις. Ἐκ τοῦ λόγου λοιπὸν τούτου ἐρανιζόμεθα τὰς ἑπομένας σημειώσεις.

Τὸ βάρος τοῦ ἄρτι γεννηθέντος βρέφους εἶνε κατὰ μέσον ὅρον 3 χιλιόγραμμα καὶ 126 γράμμα (1 χιλ.=312 1[2 δράμια). Τὸ βάρος ποῦπο βαθμηδὸν ἐλαττοῦται καὶ τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς γεννήσεως εἶνε 3, 17 χιλ. ἔπειτα δὲ πάλιν αὐξάνεται κατά τινα γράμμα. Κατ' ἐξαίρεσιν δὲ βρέφη τινὰ ἕλκουσι τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεώς των 6 καὶ 7 χιλιόγραμμα, ἕτερα δέ τινα 1 1[2 μόλις χιλιόγραμμον μέχρι 2 τὸ πολύ. Ἀλλ' αὗται εἶνε, ὡς εἴπομεν, σπάνιαι ἐξαιρέσεις. Καὶ τῶν μὲν ἀρρένων τὸ μέγιστον μὲν βάρος εἶνε 4, 50 χιλιόγρ. τὸ ἐλάχιστον δὲ 2,34, τῶν δὲ θηλέων τὸ μέγιστον μὲν 4,25, τὸ ἐλάχιστον δὲ 1, 12 χιλ.

Αἱ ποικιλίαι δὲ αὗται προέρχονται ἐκ πολλῶν συνθηκῶν, αἵτινες ἐλαττοῦσι τὸ βάρος τῶν βρεφῶν, οἷον ἡ πρωτοτοκία, ἡ μεγάλη τῆς μητρὸς ἡλικία, τὸ φιλάσθενον αὐτῆς, ἡ ἀνεπαρκὴς τροφὴ κλπ. Ἐν κεφαλαίῳ δὲ, τῆς μητρὸς οὔσης εἴκοσι μέχρι εἰκοσιπέντε ἐτῶν, τὸ βάρος τοῦ βρέφους ἔχει καλῶς ἐὰν εἶνε τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν 3,315 χιλ. τὴν δ' ἑβδόμην 3,060. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς δὲ ταύτης πρέπει τὸ βρέφος καθ' ἑκάστην νὰ ἐξακολουθῇ αὐξανόμενον κατὰ βάρος· ἐὰν δὲ τοῦτο ἐλαττοῦται ἢ διαμένῃ τὸ αὐτὸ καθ' ἑβδομάδα, εἶνε σημεῖον ὅτι ἢ ἀσθενεῖ ἢ τὸ γάλα εἶνε ὀλίγον ἢ κακῆς ποιότητος. Ὠφέλιμον λοιπὸν εἶνε νὰ ζυγίζωμεν τὸ βρέφος ἂν μὴ καθ' ἑκάστην, ἀλλὰ τοὐλάχιστον συνεχῶς.

Ἐὰν τὸ βρέφος ἔχῃ καλῶς, εἶνε εὔρωστον, θηλάζῃ μετ' ὀρέξεως χωρὶς ν' ἀποκοιμᾶται ἅμα τιθέμενον ὑπὸ τὸν μαστὸν, ἐὰν τὸ βάρος αὐτοῦ αὐξάνεται κατὰ 20—25 γράμμα τὴν ἡμέραν κατὰ τοὺς πέντε πρώτους μῆνας καὶ 10—15 κατὰ τοὺς ἑπτὰ ἑπομένους, ταῦτα πάντα εἶνε σημεῖον ὅτι τὸ γάλα δι' οὗ τρέφεται εἶνε καλόν. Ἐὰν δὲ τοὐναντίον τὸ βρέφος εἶνε ὠχρὸν καὶ τὸ βάρος του μένῃ τὸ αὐτὸ ἢ καὶ ἐλαττοῦται, αἱ σάρκες του εἶνε μαλθακαὶ, κατέχηται ὑπὸ διαρροίας, σημεῖον ὅτι τὸ γάλα δὲν εἶνε καλὸν καὶ πρέπει νὰ ἀντικατασταθῇ δι' ἑτέρου.

Ὁ μόνος τρόπος τοῦ νὰ γινώσκωμεν ἐὰν τὸ βρέφος ἔχῃ ὅ,τι τῷ χρειάζηται, εἶνε νὰ τὸ ζυγίζωμεν καθ' ἑβδομάδα. Τὸ δύο ἡμερῶν βρέφος ἔχει βάρος 100 γρ. ὀλιγώτερον ἢ τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεώς του, μετὰ ἑπτὰ δ' ἡμέρας θὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ τῆς πρώτης ἡμέρας· μέχρι δὲ τῶν πέντε μηνῶν αὐξάνεται κατὰ μέσον ὅρον 175 γρ. καθ' ἑβδομάδα. Τὸν δὲ πέμπτον ἀκριβῶς μῆνα θὰ ζυγίσῃ ὅσον καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς γεννήσεώς του, τὸν δὲ δέκατον ἕκτον μῆνα μόλις τὸ διπλάσιον τοῦ τῶν πέντε μηνῶν.

Ἐὰν ζυγίσωμεν τὸ βρέφος ἐνδεδυμένον πρὶν

ἡ θηλάσῃ καὶ ἀφοῦ θηλάσῃ, θὰ ἴδωμεν πόσον γάλα ἔπιεν· ἐὰν δὲ ἡ διαφορὰ τοῦ βάρους εἶνε 80—100 γρ., σημεῖον ὅτι ἡ τροφὴ δὲν εἶνε καλή.

Τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεώς του τὸ βρέφος δὲν θηλάζει πλειότερον τῶν τριῶν γραμμῶν γάλακτος καθ' ἑκάστην φορὰν, τὴν δευτέραν ἡμέραν θηλάζει 15 γρ. τὴν τρίτην 40 καὶ τὴν τετάρτην 55, τουτέστι 550 γράμμα ἐν 24 ὥραις κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὁποίων θὰ θηλάσῃ δεκάκις.

Τὸν πρῶτον μῆνα θηλάζει 70 γρ. καθ' ἑκάστην φορὰν, τὸν δεύτερον 100, τὸν τρίτον 120, ἀπὸ δὲ τοῦ τετάρτου μέχρι τοῦ ἑβδόμου τακτικῶς 140, τουτέστιν 950 γρ. καθ' ἡμέραν.

Τέλος, ὡς λέγουσιν οἱ εἰδικῶς ἐξετάσαντες τὸ πρᾶγμα, τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν τὸ βρέφος δύναται νὰ θηλάσῃ καθ' ἑκάστην φορὰν τὸ ἑκατοστὸν τοῦ βάρους του, τὰς δ' ἑπομένας ἡμέρας ἓν γράμμον πλειότερον.

Τοιαῦται ἐν κεφαλαίῳ οἱ πληροφορίαι, ἃς ἡ ἐπιστήμη ἐν τῇ σημερινῇ αὐτῆς καταστάσει δύναται νὰ χορηγήσῃ ἡμῖν. Αἱ δὲ φιλόστοργοι μητέρες ἄρισταθὰ ποιήσωσιν ἐνθυμούμεναι αὐτὰς καὶ καιροῦ δοθέντος πράττουσαι συμφώνως πρὸς αὐτάς.

Τὰ ἀγγλικὰ ἐργοστάσια, ὅσα κατασκευάζουν τὰς *καρφοβελόνας* ἢ *καρφίτσας*, ὑπάρχουσι κυρίως ἐν Βίρμιγχαμ. Ἐν ἔτει 1824 ὁ κύριος Οὐράϊτ ἐπενόησε τὴν μηχανὴν διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν καρφιτσῶν, τὴν ὁποίαν ἀκολούθως ἐτελειοποίησαν οἱ κκ. Τάϋλορ καὶ Σούττλεουορθ. Πρὸ τοῦ 1824 ἐχρειάζοντο δεκατέσσαρες ἄνθρωποι διὰ τὴν κατασκευὴν μιᾶς μόνης καρφίτσας, ἡ δ' ἐφεύρεσις τῆς προρρηθείσης μηχανῆς τοῦ Οὐράϊτ περιώρισεν αὐτοὺς εἰς δύο ἢ τρεῖς. Ἐὰν ὅμως χρειάζονται δύο ἢ τρεῖς ἄνθρωποι διὰ τὴν κατασκευὴν μιᾶς καρφίτσας, διὰ τὴν κατασκευὴν μιᾶς βελόνης χρειάζονται ἑβδομήκοντα πρόσωπα. Ἡ αἰχμὴ τῆς βελόνης ὀξύνεται καὶ αὐτὴ διὰ μηχανῆς. Σήμερον δὲ ἀριθμοῦνται ἑξακόσια ὀγδοήκοντα ἑπτὰ πρόσωπα, ἐνασχολούμενα εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν καρφιτσῶν, τετρακισχίλια δὲ καὶ ἑπτακόσια τριάκοντα ἐννέα εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν βελονῶν.

Τὰ παιδία καταγίνονται εἰς τὸ νὰ καρφώνωσι καὶ κατατάσσωσι τὰς καρφίτσας, καθὼς καὶ νὰ ἐπιβλέπωσι τὴν μηχανὴν, ἐν ᾗ συνταράσσονται βιαίως. Ἡ παραγωγὴ τῶν καρφιτσῶν ὑπερβαίνει σήμερον τὰς 220,000 λίρας στερλίνας. Καὶ τῶν μεταλλίνων δὲ γραφίδων ἡ κατασκευὴ περιορίζεται σήμερον εἰς Βίρμιγχαμ, ὅπου ἐπιτηδεύουσιν αὐτὴν εἴκοσι περίπου ἐργοστασιάρχαι.

Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς βιομηχανίας πρὸ δώδεκα περίπου ἐτῶν ἐνησχολοῦντο τριακόσιοι ἑξήκοντα μόνον ἄρρενες, καὶ δισχίλιαι πεντήκοντα γυναῖκες ἢ κοράσια, ἐν συνόλῳ δισχίλια ἑξακόσια δέκα πρόσωπα. Ἡ ἐργασία τῶν μεταλλίνων γραφίδων ἀπαιτεῖ δώδεκα ἕως δεκατρεῖς διαφόρους χεῖρας. Τὸ κόψιμον, τὸ τρύπημα, τὸ σημείωμα καὶ τὸ κυλίνδρωμα γίνονται διὰ μηχανῆς. Αἱ γυναῖκες καὶ αἱ νεάνιδες καταγίνονται μὲ τὰ πιεστήρια, τὰ δὲ κοράσια κατατάσσουσιν, ἀριθμοῦσι καὶ περιτυλίσσουσι τὰς διαφόρους γραφίδας.

Ἡ διαπλεύσασα τὰς περὶ τὸν βόρειον πόλον θαλάσσας σουηδικὴ ναῦς *Βέγα* ἐγένετο δεκτὴ ἐν Στοκόλμῃ θριαμβευτικῶς. Ὅτε εἰσήρχετο εἰς τὸν λιμένα, συνωδεύετο ὑπὸ 200 ἀτμοπλοίων· ἡ πόλις δὲ σύμπασα συνωθεῖτο εἰς τὰς προκυμαίας. Ὁ Νορδενσκιὸλδ ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἔνθα ὁ βασιλεὺς ἀπένειμεν αὐτῷ τὸν σουηδικὸν μεγαλόσταυρον καὶ τὸν βαθμὸν βαρώνου· εἶτα δ' ἐπανῆλθεν εἰς τὸν οἶκόν του διὰ τῶν λαμπρῶς φωταγωγημένων ὁδῶν, ἃς ἐπλήρου πλῆθος λαοῦ ἀνευφημοῦντος. Τὴν ἐπαύριον παρετέθη εἰς τὰ ἀνάκτορα γεῦμα πρὸς τιμὴν τῶν εὐτυχῶν πολοπόρων, εἰς ὃ παρεκάθησαν καὶ οἱ ἐλάχιστοι ναῦται τῆς *Βέγας*. Ὁ βασιλεὺς ἀπήγγειλε τὴν ἑξῆς πρόποσιν· «Ὁ Βαρθολομαῖος Διάζ, ὁ Βάσκος Δεγάμας, ὁ Κολόμβος, ὁ Μαγελάνος, ὁ Κοτὸκ καὶ ἄλλοι ἀνεκάλυψαν νέους κόσμους πέρα ἀγνώστων θαλασσῶν. Ἀλλὰ σκότος καὶ ἀδιάρρηκτος ἄλυσις πάγων περιεκύκλουν ἔτι τὰ βόρεια παράλια τῆς ἠπείρου, ἥτις καλεῖται κοιτὶς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Εἰς τὴν ἐποχὴν ἡμῶν ἐπεφυλάττετο νὰ διαρρήξῃ τὰς πέδας ταύτας· ἐπὶ τοῦ σκάφους δ' ὅπερ περιέπλευσε πρῶτον τὴν Ἀσίαν, κυματίζει ἡ σουηδικὴ σημαία. Σύμπας ὁ σουηδικὸς λαὸς ἀνευφημεῖ ἐνθουσιωδῶς τοὺς ἥρωας, οἵτινες ἠγωνίσθησαν, ἐνεκαρτέρησαν καὶ ἐνίκησαν. Αἱ ἐπευφημίαι ἀπευθύνονται ἐν πρώτοις εἰς τὸν Νορδενσκιὸλδ, τὸν εὐτυχῆ πολοπόρον, εἶτα δ' εἰς τὸν Παλάνδερ, τὸν ἄφοβον κυβερνήτην τῆς *Βέγας*. Ἀμφοτέρους περιεστοίχιζεν ὅμιλος τολμηρῶν ἐπιστημόνων καὶ ναυτῶν, οἵτινες συμμερισθέντες τοὺς κινδύνους, συμμερίζονται νῦν τὴν δόξαν. Ἡ ἱστορία θ' ἀπομνημονεύσῃ τὸν διάπλουν τῆς *Βέγας* διὰ τῆς βορείας θαλάσσης. Ἡ ἀγαπητὴ πατρὶς ἔδρεψε νέας δάφνας. Δόξα καὶ τιμὴ εἰς τοὺς δρέψαντας αὐτάς! Ἐν ὀνόματι τοῦ σουηδικοῦ λαοῦ, ἀπονέμω εἰς πάντας φόρον εὐγνωμοσύνης καὶ θαυμασμοῦ!

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΚΑΘ' ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Σᾶς συνέβη βεβαίως ποτὲ νὰ ἔχητε ἀνάγκην νὰ μετρήσητε, καὶ νὰ μὴ ἔχητε πρόχειρον μέτρον. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην ἀναπληροῦτε προχείρως ὡς ἑξῆς: Λαμβάνετε 40 *πεντόλεπτα*, θέτετε αὐτὰ εἰς ἐπαφὴν κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν, καὶ οὕτως ἔχετε τὸ μῆκος ἑνὸς *μέτρου*. Τὸ αὐτὸ μέτρον ἀποτελεῖται α) δι' 25 εἰκοσαδράχμων καὶ 25 δεκαδράχμων, β') διὰ 19 πεντοδράχμων καὶ 11 διδράχμων, καὶ γ') δι' 20 πεντοδράχμων καὶ 20 μονοδράχμων.

ΑΘΗΝΗΣΙ—ΤΥΠΟΙΣ ΚΟΡΙΝΝΗΣ, ΟΔΟΣ ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ ΚΑΙ ΝΙΚΙΟΥ 15